

MILICA G. ANTIĆ IN SODELAVKE
IRENA SELIŠNIK, MARUŠA GORTNAR IN NATAŠA PURKAT

Ženske v slovenskem parlamentu Pod kritično maso zastopanosti (RAZISKOVALNO POROČILO)

Mirovni inštitut

Inštitut za sodobne družbene in politične študije

NASLOV DELA: ŽENSKÉ V SLOVENSKEM PARLAMENTU –
POD KRITIČNO MASO ZASTOPANOSTI
(RAZISKOVALNO POROČILO)

AVTORICE: MILICA G. ANTIĆ IN SODELAVKE IRENA SELIŠNIK,
MARUŠA GORTNAR IN NATAŠA PURKAT
OBLIKOVANJE: IRENA WÖLLE
TISK: STANE PEKLAJ

© MIROVNI INŠTITUT, 2003

IZDAJATELJ: MIROVNI INŠTITUT
INŠTITUT ZA SODOBNE DRUŽBENE IN POLITIČNE ŠTUDIJE
METELKOVA 6
SI-1000 LJUBLJANA
E: INFO@MIROVNI-INSTITUT.SI
WWW.MIROVNI-INSTITUT.SI

KNJIGA JE REZULTAT MEDNARODNEGA PROJEKTA »ŽENSKÉ V PARLAMENTIH:
SLOVENIJA IN MADŽARSKA«, KI JE POTEKAL V LETIH 2001–2003 V OKVIRU
CENTRA ZA SODELOVANJE VZHOD VZHOD NA MIROVNEM INŠTITUTU.
PROJEKT JE FINANČNO PODPRL EAST EAST PROGRAM, OPEN SOCIETY INSTITUTE.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

396.9(497.4)
328(497.4):396

ANTIĆ, Milica G.

Ženske v slovenskem parlamentu : pod kritično maso zastopanosti : (raziskovalno poročilo) / Milica G. Antić in sodelavke Irena Selišnik, Maruša Gortnar in Nataša Purkat. - Ljubljana : Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije, 2003

ISBN 961-6455-21-4

127557888

KAZALO

UVOD 9

OSEBNA IZKAZNICA DRŽAVNEGA ZBORA REPUBLIKE SLOVENIJE 15

Kdo so članice in člani Državnega zbora 16

Kdo jih vodi 18

Kakšna je njihova prisotnost na sejah Državnega zbora 19

PODROČJA DELOVANJA SLOVENSКИH PARLAMENTARK 23

Članstvo v komisijah in odborih 24

Poslanska vprašanja in pobude 26

ZAKONODAJNO DELO POSLANK 33

Vlaganje zakonskih predlogov 34

Parlamentarne razprave 39

Jezikovna analiza govornih nastopov 44

ŠTUDIJI PRIMEROV 47

Primer »kvote« 47

Primer Zakona o umetni oploditvi z biomedicinsko pomočjo 56

PARLAMENTARNO OKOLJE IN ŽENSKE V NJEM 63

Strankarska disciplina in samodisciplina 63

Prioritete dela 64

Stili političnega delovanja 65

Politična kariera, ambicije in ovire 66

Odnos do žensk v politiki 68

ZAKLJUČEK IN PRIPOROČILA 71

LITERATURA IN VIRI 77

ZAHVALA

Ko smo se lotili te raziskave in zbiranja podatkov zanjo, smo naleteli v službah Državnega zbora Republike Slovenije na veliko razumevanje in pomoč. Zato se na tem mestu najprej zahvaljujem generalni sekretarki državnega zbora Jožici Velišček za pomoč in podporo našemu projektu. Prav tako se za pomoč pri zbiranju gradiva zahvaljujem vodji raziskovalnega sektorja Tatjani Krašovec, vodji dokumentacijsko-knjižničnega oddelka Nataši Glavnik in prijaznim gospem v knjižnici Državnega zbora, med njimi pa še posebno Branki Kuret Zajšek, ki nam je vedno prijazno priskočila na pomoč. Zahvaljujem se tudi vsem parlamentarkam in tistim parlamentarcem, ki so se prijazno odzvali na našo prošnjo za intervjuje in si vzeli čas za pogovor z nami.

Pri pripravi in obdelavi intervjujev nam je strokovno svetovala Neža Barbara Brečko, ki je sodelovala kot asistentka tudi na začetku projekta. Za skrbno branje prvih verzij tega besedila, koristne pripombe in nasvete pa se zahvaljujem Jasni Jeram.

Ta raziskava ne bi zagledala luči sveta, če ves projekt ne bi deležen strokovne in finančne podpore Mirovnega inštituta in njegove direktorice Vlaste Jalušič, vodje Centra za sodelovanje Vzhod-vzhod Mojce Pajnik, ki ji je uspelo za projekt pridobiti tudi mednarodno podporo, ter Mojce Sušnik, ki je projekt organizacijsko pripeljala do konca.

UVOD

V Sloveniji ni veliko raziskav, ki bi se ukvarjale z delovanjem žensk v parlamentu. O slovenskem parlamentu oziroma njegovem delovanju je bilo sicer narejenih nekaj študij. Takšnih, ki bi izpostavile razlike po spolu, pa je zelo malo.¹ Da bi vsaj delno zapolnili vrzel na tem področju, smo se odločili izpeljati raziskavo o delu žensk v zakonodajni oblasti, ki predstavlja del projekta primerjalne raziskave delovanja žensk v parlamentu Slovenije in Madžarske.

Prav tako v Sloveniji nimamo dolgoletnih izkušenj s političnim pluralizmom, parlamentarno demokracijo in njenimi izvodi oblasti, njenimi političnimi elitami, ženskami v politiki ipd.,² kljub temu da je več kot deset let delovanja parlamentarne demokracije v Sloveniji dovolj dolgo obdobje, ki omogoča bolj poglobljene in obsežnejše analize. S proučevanjem delovanja slovenskih parlamentark ne bomo dobili le popolnejše slike o tem, kako nastaja institucionalna politika, ampak tudi podlago za primerjavo naših izsledkov z nekaterimi drugimi državami. Parlamentarkam pa bomo lahko ponudili v razmislek tudi nekatere uspešne načine delovanja.

Med načrtovanjem te raziskave o ženskah v slovenskem parlamentu smo se odločili, da vanjo vključimo dve leti delovanja parlamenta v

---

¹ O delovanju slovenskega parlamenta gl. npr. Zajc (2000), Fink-Hafner in Haček (2000), Brezovšek (1996).

² Tudi v prejšnjem sistemu takšnih raziskav ni bilo veliko; eno redkih je opravila Tanja Rener (1986).

mandatu 1996–2000, in sicer zadnji dve leti, ter prvi dve leti v mandatu 2000–2004. Za polno mandatno obdobje 1996–2000 se nismo odločili zato, ker je bilo takrat v parlamentu samo sedem žensk (le kratek čas na koncu mandata 11), v naslednji sestavi pa se je njihovo – sicer še vedno majhno število – povečalo na 12. Hkrati smo želeli ugotoviti, ali je sicer skromno povečanje deleža žensk kakor koli vplivalo na njihovo delovanje. V tekočem mandatu smo pregledali ves material do zadnje seje pred parlamentarnimi počitnicami leta 2002, saj je po počitnicah stopil v veljavo novi poslovnik Državnega zbora (DZ), ki je pomembno vplival na način dela v DZ in postopke sprejemanja zakonodaje tako, da se je teža dela premaknila s seje DZ zbora na seje delovnih teles in zato primerjava ne bi bila več korektna.

V projektu so nas zanimali demografska podoba članic DZ, področja njihovega parlamentarnega angažiranja, načini njihovega dela in povezovanja ter uspešnost njihovega dela v parlamentu. V nekaterih delih smo v analizo vnesli tudi primerjavo z njihovimi poslanskimi kolegi.

Kakšna je sestava slovenskega parlamenta? Koliko je v njem žensk in ali je to sploh pomembno? Kakšna je demografska struktura slovenskih parlamentark? Na katerih področjih delujejo in kakšni so načini njihovega delovanja? Kako pogosto govorijo in kakšni so njihovi govori? Ali se njihovo delovanje na zakonodajnem področju razlikuje od delovanja njihovih kolegov? Ali se med seboj povezujejo, podpirajo itd., in če se, kako? Kakšne zakone vlagajo, kako uspešne so pri tem? Kako razmišljajo o ženskah v politiki? To je le nekaj glavnih vprašanj, ki smo si jih zastavili, ko smo se lotili tega raziskovalnega projekta.

V raziskavi smo najprej obdelali že zbrane kvantitativne podatke o članih in članicah parlamenta (spol, starost, izobrazba, prejšnja zaposlitev, strankarska pripadnost, članstvo v odborih in komisijah, zastopnost v vodstvenih organih parlamenta ter v poslanskih skupinah in strankah). Pregledali smo zapisnike in zapise sej DZ ter izpeljali njihovo kvantitativno analizo (navzočnost oziroma odsotnost, poslanska vprašanja, predlogi zakonov, govorne aktivnosti). opravili smo tudi kva-

litativno analizo govornih nastopov poslank ter študiji dveh primerov sprejemanja zakonov oziroma zakonskih določil, ki zadevajo položaj žensk, enega, ki je bil v parlamentu sprejet (zakon o oploditvi z biomedicinsko pomočjo) in enega, ki ni bil deležen zadostne podpore (zakon o strankah – kvote). Opravili smo intervjuje z 12 poslankami in 12 poslanci o načinih in oblikah njihovega parlamentarnega dela ter deskriptivno analizo (opazovanje) delovanja parlamentark na sejah DZ.

Naše temeljno izhodišče je prepričanje, da je prisotnost žensk v reprezentativnih organih pomembna in potrebna. To naše prepričanje izhaja iz več podmen. Prepričani smo, da je brez sodelovanja žensk v parlamentarnem telesu kot organu, ki oblikuje in uresničuje skupne interese, formiranje in uresničevanje takšnega interesa ogroženo. Če pafaraziramo J. S. Milla (1960; 1977), lahko rečemo, da brez prisotnosti enega dela ljudstva (žensk) ni nikakršnega jamstva, da bodo njihovi interesi zares uslišani in uresničeni. To pa ne pomeni, da lahko ženske v predstavnih telesih poskrbijo za interese vseh žensk: ženske so heterogena družbena skupina, z razlikami v starosti, izobrazbi, socialnem statusu, ideološki usmerjenosti in še marsičem, zato ni mogoče pričakovati, da bi zgolj peščica žensk reprezentirala in poskrbela za interese vseh njih. Tudi ne zagovarjamo stališča, da naj bodo ženske v parlamentu samo zato, da poskrbijo za interese žensk, saj bi jih to zreduciralo na partikularna bitja, ki da ne zmorejo širšega družbenega vpogleda in refleksije splošne situacije. Strinjamo pa se s tistimi, ki menijo, da bi bilo za začetek treba zagotoviti vsaj kritično maso zastopanosti (Dahlerup, Lovenduski, Norris, Grey), cilj pa bi moral biti približno enaka prisotnost obeh spolov v pomembnih organih odločanja. Večja prisotnost žensk v parlamentu namreč prinaša posledice, kot je spreminjanje vsebin in prioritet političnega in zakonodajnega dela; s tem nočemo trditi, da se politika spreminja na bolje, postaja pa drugačna (raziskave v ZDA, Skandinaviji, Nemčiji).³

---

³ Gl. npr. Dahlerup in Haavio-Mannila (1985); Rebenstorf (1992); Hoecker (1996); Karam, Abu-Zayd in Ginwala (1997).

Pričakovanja, ki so vezana na učinke dosežene in presežene kritične mase zastopanosti, so po mnenju Drude Dahlerup (1988) vsaj spremembe na področjih političnega diskurza, v družbenem ozračju političnega življenja in politiki. Pippa Norris (1996) pa pričakuje spremembe v odnosu do različnih politik, spremembe političnih prioritet ter stilov in vlog v zakonodajnem delu. Tudi v naši raziskavi smo izhajali s stališča, da je vprašanje kritične mase zastopanosti pomembno in da vpliva na samo vsebino in način dela žensk v parlamentu, ter poskusili ugotoviti, ali povečanje števila poslank vpliva na omenjena področja in kako.

Kot smo že omenili, v Sloveniji ni veliko raziskav o delovanju žensk v parlamentu, zato se bomo pri zastavljenih vprašanjih, problemih in izkušnjah naslonili na raziskave drugih držav (Skandinavija, Nemčija, ZDA, Velika Britanija), ob upoštevanju, da gre za različne politične sisteme, tradicije, politično kulturo, zgodovino, odnos do enakosti spolov, politike ipd. Zato si najprej na kratko pogledjmo nekaj pomembnejših ugotovitev raziskav v teh državah, ki so nastale v osemdesetih in zgodnjih devetdesetih letih. Demografska podoba spolov v parlamentu je različna: v začetnih fazah vstopanja žensk v parlament so poslanke v povprečju starejše od poslancev, kasneje vstopajo mlajše; poslanke imajo na začetku veliko višjo izobrazbo, kasneje se ta izenačuje s poslanci; več poslancev kot poslank je bilo poročenih in imelo otroke, kar priča o tradicionalnih delitvah dela in vlog po spolu ipd. (Hoecker 1987; Rebenstorf 1992). Na začetku svojega političnega dela parlamentarke v tipičnih parlamentarnih aktivnostih (kot so govori na plenarnih zasedanjih, delovanje v komisijah, usklajevanje s kolegi, pogajanja idr.) zaostajajo za moškimi kolegi, s kopičenjem izkušenj, tako individualnih kot kolektivnih, pa narašča tudi količina njihovega delovanja in se zdaj ne razlikuje več (Thomas 1994). V zgodnjih raziskavah so ugotavljali različne motivacije za politično angažiranje po spolu: pri ženskah gre bolj za solidarnost in podporo, pri moških za instrumentalne razloge, strankarsko tekmovanje ipd. (Rebenstorf 1992);⁴

---

⁴ Podobno pri nas odgovarjajo ženske v lokalni politiki: na vprašanje, zakaj so kandidirale, se vključile v stranko, ipd.; gl. Antič Gaber (2002).

ženske naj bi bolj zanimali mirovna in razoroževalna politika in naj bi bile bolj usmerjene v svet življenja (Hoecker 1987).

Novjša raziskovanja delovanja žensk v zakonodajnih telesih in učinkov dosežene in presežene kritične mase zastopanosti vsaj v nekaterih delih potrjujejo izražena pričakovanja. Sandra Grey v analizi delovanja žensk v novozelandskem parlamentu pride do sklepov: da so bile političarke bolj aktivno udeležene v diskusijah o otroškem varstvu, starševskem dopustu in so bolj ponosno govorile o svojem spolu, ko so dosegle 14,4-odstotno zastopanost. Ko jih je bilo v parlamentu 20 odstotkov, so govorile o občutku pripadnosti skupini, pa vendar, ugotavlja avtorica, zaradi strankarskih delitev in družbenega koservativizma 29,2-odstotna prisotnost še ni bila dovolj, da bi nastale spremembe v parlamentarni kulturi ali odločitvah v različnih politikah (Grey 2002, 28).

Do podobnih ugotovitev so prišle raziskave po vstopu 101 laburistke na volitvah leta 1997 v britanski parlament. V pogovorih z njimi se je izkazalo, da so laburistične poslanke v diskusijah v komisijah in poslanski skupini izpostavljale interese žensk. V svojih volilnih okrožjih pa so prispevale k večji povezanosti med poslankami, ženskami, ki delujejo na lokalni ravni, ženskimi skupinami in poslankami ter do oblikovanja feministične agende (Childs 2002, 143–144). Obenem pa Childs (2002, 151) referira na t. i. tezo o varnih prostorih, v katerih je šele mogoče artikulirati interese žensk in feministično agendo ter da ženske takih varnih prostorov še nimajo.

Karen Ross pa opozarja na pasti pretiranih pričakovanj, povezanih s kritično maso zastopanosti, in opozarja, da načinov parlamentarnega dela ni tako preprosto spremeniti in da morajo poslanke nekatere načine delovanja v njem na začetku preprosto sprejeti, da bi jih kasneje lahko spremenile ter da se v vsakem primeru srečujejo s pripombami in kritikami, če so moškimi bolj podobne ali če se od njih razlikujejo (Ross 2002).

V sredini devetdesetih let so bile tudi v Sloveniji narejene prve krajše analize delovanja parlamentark (za sklica 1990–1992 in 1992–1996),⁵

⁵ Med besedili, ki so to vprašanje tematizirala, gl. Antić Gaber (1996, 1997) in Bernik (1997).

zato bomo najprej povzeli nekaj pomembnejših ugotovitev. Demografske značilnosti: izobrazbena raven parlamentarke je višja od parlamentarcev (poslank z manj kot srednjo šolo ni); večina poslancev prihaja iz pravniških in ekonomskih poklicev, poslanke pa s področja družbenih dejavnosti (šolstvo, zdravstvo); kar zadeva starost, večjih odstopanj ni; poslanci imajo v povprečju več otrok kot poslanke. Po prvih parlamentarnih volitvah je bilo ponovno izvoljenih le 33 odstotkov poslancev, med njimi samo tri poslanke, torej so v politiko prišli novi obrazi.

Področja delovanja poslank: njihovo delovanje se je okrepilo v komisijah in odborih, ki so obravnavali vprašanja s področja človekovih pravic in svoboščin, šolstva, socialnih zadev, zaposlovanja, lokalne samouprave in ženske politike oziroma na tistih področjih, na katerih so že imele poklicne izkušnje (Bernik 1989), najbolj dejavne pa so bile v prvih dveh mandatih v Komisiji DZ za žensko politiko. Na vodstvene položaje so poslanke težko prodrle; celo na tradicionalno pojmovanih ženskih področjih jih niso pustili na vodilne položaje. Njihova prisotnost v parlamentu je s stališča uresničevanja interesov žensk potrebna in koristna, kar je med drugim pokazala izkušnja ob spremembah ustave v začetku devetdesetih let: ko je že kazalo, da bo ustavni člen, ki govori o pravici do svobodnega odločanja o rojstvu otrok (55. člen), črtan, pa je med drugim ob skoraj enotnem stališču takratnih delegatke tridomne skupščine (od 26 je bila proti samo ena) nekoliko spremenjen člen vendarle ostal v ustavi.

Naj na koncu povzamemo: raziskovanja delovanja žensk v predstavnih telesih oziroma v zakonodajnih organih so se v različnih obdobjih spoprijemala z različnimi vprašanji, problemi in dilemami, eno pa je skupno: številčna prisotnost žensk v teh telesih je pomemben dejavnik, saj jim šele ta v resnici omogoča oblikovanje njihovih različnih interesov in potreb ter mogočih rešitev. O tem, do kakšnih vsebinskih in formalnih transformacij politike in njenih »outputov« pa prinaša doseganje oziroma preseganje kritične mase zastopanosti žensk v zakonodajnih telesih, pa v svetu še teče živahna diskusija, v katero se s to analizo vključujemo tudi v Sloveniji.

OSEBNA IZKAZNICA DRŽAVNEGA ZBORA REPUBLIKE SLOVENIJE

Državni zbor je najvišji zakonodajni organ v Republiki Sloveniji. Sestavlja ga 90 poslank in poslancev, ki so predstavniki vsega ljudstva in jih volijo vsaka štiri leta. Notranja struktura DZ je naslednja: ima predsednika oziroma predsednico in največ tri podpredsednike. Poslanke in poslanci se lahko povezujejo v poslanske skupine. V poslansko skupino se običajno povežejo poslanci in poslanke ene stranke in imajo tudi svojega vodjo. Vodja poslanske skupine vodi in usklajuje delo poslank in poslancev. Poslancem in poslankam pomagajo pri njihovem delu službe državnega zbora oziroma njihove strokovne sodelavke in sodelavci.

TABELA 1: SESTAVA DZ PO STRANKAH IN PO SPOLU.

Stranka	1996–2000		2000–2004	
	M	Ž	M	Ž
LDS	24	1	29	5
SDS	15	1	14	0
SLS	18	1		
DeSUS	4	1	4	0
SNS	3	1	3	1
SKD	9	1		
ZLSD	9	0	8	3
SLS+SKD			9	0
NSi			6	2
SMS			4	0
Posl. narodn. skup.	1	1	1	1
Skupaj	83	7	78	12

Kdo so članice in člani Državnega zbora

V primerjavi s prejšnjim mandatom se je delež profesionalnih politikov povečal s 57 na 63. Med 63 poslanci, ki so bili prej ali poslanci ali ministri, ali državni sekretarji ali župani, so tudi štiri poslanke. Če pogledamo, kako se reproducira parlamentarna elita, ugotovimo, da se stopnja reprodukcije iz mandata v mandat povečuje: v mandatnem obdobju 1996–2000 je bilo v poslanske klopi ponovno izvoljenih 38,8 odstotka poslank in poslancev, v mandatnem obdobju 2000–2004 pa že 50 odstotkov (43 poslancev in dve poslanki). Med poslanci, ki so v parlamentu že od leta 1992, je 16 poslancev in ena poslanka (poslanka Madžarske narodnostne skupnosti). Sklepamo torej lahko, da počasi nastaja sloj profesionalnih politikov oziroma poklicnih poslancev – žal pa poteka proces profesionalizacije pri poslankah počasneje kot pri poslancih.

Če podrobneje pogledamo sestavo Državnega zbora Republike Slovenije, ugotovimo, da so v vseh dosedanjih mandatih v njih prevladovali moški in da je bila prisotnost žensk krepko pod kritično mejo prisotnosti (gl. tabelo 1). Na volitvah leta 1996 je bilo v DZ izvoljenih 7,8 odstotka žensk in 92,2 odstotka moških. Vsaka stranka (razen ZLSD) je imela v svojih vrstah samo po eno poslanko – njihova zastopanost je bila simbolična. Čeprav se je po formiranju nove vlade junija 2000 struktura parlamenta nekoliko spremenila⁶ (več žensk, drugačna strankarska pripadnost)⁷ in čeprav se je v naslednjem mandatnem obdobju (2000–2004) njihov delež povečal za 5,5 odstotne točke, jih je v DZ še vedno samo 12 oziroma 13,3 odstotka.

Naši podatki kažejo, tako kot ugotavljajo številne tuje študije, da so političarke običajno starejše od politikov (Matland in Montgomery 2003, 23). V mandatu 1996–2000 so prevladovali poslanke in poslanci v starostnih skupinah 40 do 49 let in 50 do 59 let. Med poslankami je bilo več starejših kot mlajših od 50 let. V mandatnem obdobju 2000–2004

⁶ Stanje na dan 15. 9. 2000.

⁷ Štiri poslanke so bile iz SLS+SKD, po dve iz LDS in SDS, po ena iz DeSUS in Madžarske narodnostne skupnosti ter ena samostojna poslanka.

pa se je delež izvoljenih poslancev, starih od 30 do 39 let, več kot podvojil in povečala povprečna starost poslank. Obenem je mogoče govoriti o izraziti podprezentiranosti mladih, saj niti v mandatu 1996–2000 niti v mandatu 2000–2004 (kljub Stranki mladih) ni bilo nobenega, ki bi bil mlajši od 30 let.

Izobrazbena struktura poslank je praviloma višja od izobrazbene strukture poslancev. V začetku mandata 1996–2000 nobena poslanka ni imela manj kot visokošolsko izobrazbo (pet jih je imelo visokošolsko, ena magisterij in ena doktorat znanosti), med poslanci pa je bilo takih z manj kot visokošolsko izobrazbo 26. Obenem pa je bilo več poslancev z magisterijem in doktoratom znanosti. Največ poslancev prihaja s področij humanistike in družboslovja ter ekonomske stroke.⁸ Tudi pri poslankah je podobno: največ je takih s področja prava in pedagogike (po dve) ter po ena iz medicine, kmetijstva in naravoslovja. V mandatnem obdobju 2000–2004 se izobrazbena struktura poslank in poslancev ni bistveno spremenila.⁹ Poslanke ostajajo v povprečju bolj izobražene od poslancev (večina poslank – sedem od 12 – ima končano visokošolsko izobrazbo, dve imata višješolsko izobrazbo, dve srednješolsko, ena pa ima magisterij znanosti). Med poslanci pa je takih, ki imajo končano srednjo šolo ali manj, 17. Obenem pa je več takih, ki imajo magisterij (sedem) oziroma doktorat (pet), medtem ko poslank z doktoratom ni.

Poklicna struktura poslank in poslancev DZ v mandatu 1996–2000 pokaže, da je bilo v njem kar 57 (63,3 odstotka) profesionalnih politikov, med njimi tri ženske.¹⁰ Med poslanci, ki se prej niso ukvarjali s

⁸ Če podrobneje pogledamo njihovo izobrazbo, ugotovimo, da je bila ta na dan izvolitve takšna: 16 poslank in poslancev je imelo izobrazbo s področja družboslovja in humanistike, 14 je bilo ekonomistov, 13 s področja lesarstva in kmetijstva, 12 je bilo s področja strojništva in elektrotehnike, devet pravnikov, osem s področja medicine in veterine, šest s področja gradbeništva in prometa, po pet iz pedagoške stroke in s področja naravoslovja ter dva gimnazijska maturanta.

⁹ Stanje marca 2001.

¹⁰ Med profesionalne politike smo šteli vse tiste, ki so bili poslanci, ministri, državni sekretarji ali župani vsaj že en mandat.

politiko, jih je bilo največ iz mest v državni upravi (šest), direktorjev podjetij (pet) in upokojeincev (pet). Pri poslankah je bila poklicna struktura bolj raznolika (zdravnica, samostojna podjetnica, upokojenka, učiteljica).

Kdo jih vodi

Od prvih večstrankarskih volitev do danes Slovenija še ni imela predsednice DZ; to mesto je rezervirano za politike, ki prihajajo iz najmočnejših strank. Poslanka je najvišje mesto v hierarhiji zasedla na mestu podpredsednice; v zadnjih dveh mandatih je bila na tem mestu po ena poslanka iz vladne koalicije. Tudi pri vodenju poslanskih skupin ni nič drugače; na mestu vodje poslanske skupine poslank ni.¹¹

V mandatu 1996–2000 so poslanke, čeprav jih je bilo le sedem, predsedovale trem komisijam od skupno 14: Komisiji za narodni skupnosti (poslanka madžarske narodne skupnosti), Komisiji za nadzor nad delom varnostnih in obveščevalnih služb (poslanka SNS) in Komisiji za politiko enakih možnosti (poslanka SLS). Predsedovale so tudi dvema matičnima telesoma oziroma odboroma: Odboru za notranjo politiko (poslanka LDS) in Odboru za zdravstvo, delo, družino in socialno politiko (poslanka SDS). Nobena poslanka pa ni zasedla podpredsedniškega mesta v odborih ali komisijah, niti tam ne, kjer je bilo podpredsedniških mest več: v Odboru za infrastrukturo in okolje, za zdravstvo, delo in družino (ki je imelo žensko na vodilnem mestu) ter v Odboru za kulturo, šolstvo in šport, ki je sicer prednostno področje delovanja poslank.

V mandatnem obdobju 2000–2004 med predsedujočimi odborom in komisijam DZ (skupaj 20 predsedniških mest – 11 komisij in devet odborov)¹² ni nobene poslanke. Poslanke torej kljub številčno nekoliko

¹¹ Izmenjujoče se mesto vodenja poslanske skupine med predstavnikoma narodnosti ni primerljivo z drugimi poslanskimi skupinami.

¹² Število odborov se je zmanjšalo z 12 na devet, število komisij pa s 14 na 11. Ker se je združevalo delo več komisij, tako med drugim ni več Komisije za politiko enakih možnosti.

večji prisotnosti ostajajo brez vodilnih položajev v delovnih telesih DZ. Delno takšno stanje najverjetneje lahko pripišemo temu, da se je število odborov in komisij zmanjšalo, konkurenca zanje pa zato povečala, delno pa temu, da je bila med poslankami le ena z daljšim poslanskim stažem. Najdemo jih le na podpredsedniških mestih, in sicer v Komisiji za narodne skupnosti (poslanka narodnostnih skupnosti), Odboru za notranjo politiko (poslanka ZLSD) ter v Odboru za zdravstvo, delo, družino, socialno politiko in invalide (poslanka LDS in poslanka ZLSD).

Kakšna je njihova prisotnost na sejah Državnega zbora

Prazna dvorana, ki jo je pogosto mogoče videti na TV-zaslonih in javno mnenje, da discipliniranost poslancev ni njihova največja vrlina, sta nas spodbudila tudi k preverjanju, ali so poslanke in poslanci res tako pogosto odsotni s sej DZ in ali obstaja kakršna koli razlika med odsotnostjo poslank in odsotnostjo poslancev.¹³

Po poslovniku DZ so se poslanke oziroma poslanci dolžni udeleževati sej DZ in njegovih delovnih teles, katerih člani so. Če se seje ne morejo udeležiti, se morajo najkasneje do začetka seje opravičiti ali predsedniku DZ ali predsedniku oziroma predsednici delovnega telesa.¹⁴ Načeloma prisotnost na sejah DZ in na sejah delovnih teles poslancem in poslankam omogoča, da so na tekočem z dogajanjem, kar je pomemben pogoj za njihovo aktivno delovanje.

V mandatnem obdobju 1996–2000 oziroma v letih 1999 in 2000 je bilo 11 rednih in 25 izrednih sej, skupaj je bilo 204 dni zasedanja. V man-

¹³Odsotnost s sej smo ugotavljali iz zapisnikov sej DZ: tisti, ki sejo vodi, namreč na začetku seje sporoči, kateri poslanke in poslanci so oziroma bodo odsotni ter koliko časa. Upoštevali smo torej tiste poslanke in poslance, ki so odsotnost napovedali in se opravičili.

¹⁴Njihovi izostanki so opravičeni, če gre za opravičljive razloge, ki izhajajo iz zakona o delovnih razmerjih, ali če imajo istočasno kakšno drugo aktivnost, ki je povezana z njihovim delom (43. člen poslovnika). Komisija za volitve imenovanja in administrativne zadeve zaradi neopravičenih izostankov poslancu oziroma poslanki ustrezno zniža plačo in druge osebne prejemke (45. člen poslovnika).

datnem obdobju 2000–2004 oziroma v letih 2000–2002 (do vključno julijske seje) je bilo 17 rednih in 20 izrednih sej oziroma 181 dni zasedanja. Če upoštevamo, da je bilo v parlamentu sedem poslank (7,8 odstotka), so bile v primerjavi z moškimi poslanci nekoliko bolj pogosto odsotne (gl. tabelo 2). Na dan seje je tako v povprečju manjkalo 1,5 poslanke in 15,1 poslanca. Ugotovimo lahko, da so bile poslanke v tem obdobju manjkrat odsotne kakor njihovi moški kolegi, kar se je nadaljevalo tudi v naslednjem mandatu.

V analiziranem obdobju mandata 2000–2004 je znašal delež odsotnih poslank 8,2 odstotka vse odsotnosti. Če upoštevamo delež poslank v parlamentu (13,3 odstotka), ugotovimo, da so bile poslanke manj odsotne kot poslanci (gl. tabelo 2). Na en dan seje je tako v povprečju manjkalo 1,1 poslanke in 10,1 poslanca. Vsaka poslanka je v povprečju manjkala 14-krat, poslanec pa 24-krat.

TABELA 2: ODSOTNOST POSLANK IN POSLANCEV V OBEH OBRAVNAVANIH OBDOBJIH.

	1996–2000		2000–2004	
	Število	Delež	Število	Delež
Število dni trajanja seje	204		181	
Odsotnost poslancev	3084	91,1	1868	91,8
Odsotnost poslank	303	8,9	168	8,2
Skupaj	3387	100	2036	100

Vir: zapisniki sej DZ v mandatu 1996–2000 (za leta 1999–2000) in 2000–2004 (za leta 2000, 2001, do julija 2002).

Iz navedenih podatkov lahko ugotovimo, da se odsotnost poslancev in poslank iz mandata v mandat zmanjšuje. Na to so najverjetneje vplivali tudi stroga pravila dela v poslanski skupini in predpisi, ki so odsotnost s sej tudi finančno sankcionirali.¹⁵

¹⁵Za dneve neopravičene odsotnosti poslancem ne pripadajo plača, regres za prehrano in povračilo stroškov prevoza na delo (47. člen poslovnika).

Zato da bi lahko bolj natančno ugotovili, kakšna je discipliniranost poslank in poslancev, smo uporabili tudi metodo opazovanja in se udeležili zasedanja DZ.¹⁶ Naš namen je bil opazovati in zapisovati, kaj od začetka do konca seje počno poslanke in poslanci v dvorani in ali v njihovem obnašanju obstaja kakšna razlika glede na spol. Opazovanje obnašanja in delovanja poslank in poslancev smo izvedli tako, da smo zapisovali njihovo prihajanje in odhajanje iz dvorane, medsebojno pogovarjanje, uporabo mobilnih telefonov, branje revij, časopisov, sledenje dogajanju na seji in govorico telesa. Ugotovili smo, da tako poslanke kakor poslanci zamujajo na seje. Na sejah niso redno in kontinuirano prisotni niti vodje poslanskih skupin. Dvorano, v kateri se seja odvija, ves čas zapuščajo in se vračajo. To počno tako poslanke in poslanci pozicije kakor poslanke in poslanci opozicije. Poslanke in poslanci se med sejo prosto gibljejo po prostoru, vstajajo, se obračajo na svojih sedežih, se med seboj posvetujejo. Med sejo običajno ne vpijejo ali ploskajo, to se zgodi le izjemoma. Opazili pa smo, da se disciplina tako poslank kakor poslancev poveča, ko se začne glasovanje. Takrat se poslanci in poslanke posedejo na svoje sedeže in glasujejo. Seveda se zavedamo tega, da so živahnost, zapuščanje seje ter prihajanje nanjo, pogovori med sejo itn. nekaj, kar je mogoče opaziti tudi v drugih parlamentih in kar je običajni sestavni del njihovega delovnika. Poslanke in poslanci prebijejo na sejah DZ nemalokrat cele dneve in napak bi bilo pričakovati, da bodo ves čas na svojih sedežih samo mirno in disciplinirano sedeli.

Med opazovanjem pa smo vendarle zaznali tudi nekatere razlike v obnašanju oziroma delovanju poslank in poslancev. Opaziti je bilo mogoče, da se poslanci pogosteje kot poslanke posvetujejo s svojimi strankarskimi kolegi, pa tudi s poslanci iz drugih poslanskih skupin, med poslankami po tem izstopa samo ena poslanka LDS. Poslanci manj pozorno spremljajo potek seje oziroma poslušajo tiste, ki govo-

---

¹⁶Obnašanje in delovanje poslank in poslancev smo opazovali 28. februarja in 27. marca 2003 na popoldanskih delih sej.

rijo. Poslanci pogosteje kot poslanke med sejo berejo časopise; kadar poslanke berejo, berejo največkrat pisna gradiva. Poslanci imajo pogosteje kot poslanke vklopljene mobilne telefone, ki jim zvonijo med sejo, in se tudi večkrat po njih pogovarjajo. Poslanci med sejo tudi pogosteje kot poslanke uporabljajo prenosne računalnike. Drža pri sedenju je med poslanci pogosteje bolj neformalna, pri poslankah pa bolj formalna.

PODROČJA DELOVANJA SLOVENSКИH PARLAMENTARK

Organizacija in delo DZ sta določena s poslovnikom, z njim pa seveda tudi načini dela, odločanja in področja delovanja. Zakonodajno delo poslank in poslancev je tako vezano na njihovo delo v delovnih telesih in na sejah DZ.¹⁷ DZ je imel v času, ko smo analizirali njegovo delo, naslednje stalne komisije: Komisijo za volitve, imenovanja in administrativne zadeve, Mandatno imunitetno komisijo, Komisijo za poslovnik in Komisijo za narodni skupnosti. Z odlokom pa ustanovi tudi stalne odbore, praviloma za področja, za katera so ustanovljena ministrstva ali za več povezanih področij, lahko pa tudi za spremljanje izvajanja zakonodaje na posameznih področjih in komisije za preučevanje nekaterih skupnih vprašanj ali posameznih zadev (k slednjim sodijo preiskovalne komisije) ter imenuje delegacije za sodelovanje v mednarodnih parlamentarnih institucijah in mednarodnih organizacijah.

Na sejah komisij in odborov, ki običajno niso tako javno izpostavljene, kot so seje DZ, poslanke in poslanci opravijo veliko trdega dela pri usklajevanju predlogov in pripomb v pripravljalnih postopkih za sprejem zakonov. To delo je za končni uspeh nekega predloga izjemno pomembno, a navzven ostaja skrito. V intervjujih smo ugotovili,¹⁸ da tudi poslanke in poslanci menijo, da je njihova glavna naloga sodelovanje

---

¹⁷ Gl. <http://www.dz-rssi/aktualno/spremljanje_zakonodaje/poslovnik/poslovnik_osn.html> (17. marec 2003).

¹⁸ Intervjuje smo izvedli v letu 2002 z vsemi poslankami in enakim številom poslancev.

v komisijah in odborih ter iskanje najboljših rešitev.¹⁹ Poslanke in poslanci ocenjujejo delo v odborih in komisijah tudi za najpomembnejše: tako je odgovorilo osem poslancev in vse poslanke, štirje poslanci pa, da so to plenarna zasedanja DZ. Dokaj zgovorna razlika.

Članstvo v komisijah in odborih

Poslanica ali poslanec ima po poslovniku DZ pravico in dolžnost, da se izreče, v katerih telesih DZ želi sodelovati in svojo željo posreduje vodji poslanske skupine (19. čl. poslovnika). Zanimalo nas je, kako se ta pravica oziroma dolžnost uresničuje v praksi: kdo je izbral področje njihovega dela v parlamentu; ali so jih v določeno dejavnost usmerili, ker so domnevali, da gre za interes (žensk/moških); kdo je sprejel zadnje odločitev o njihovem članstvu v komisijah in odborih; ali bi sami raje delali v kakšnem drugem odboru ali komisiji; kaj je najbolj vplivalo na izbor področja njihovega dela.

Poslanke in poslanci so največkrat področja delovanja izbrali sami ali pa so se njihove lastne odločitve ujemale z odločitvijo stranke. Samo v treh primerih naj bi šlo za odločitev poslanske skupine, v petih primerih pa je področje dela (odbore oziroma komisije) izbralo strankino vodstvo (v vseh primerih gre za eno osebo – poslanko opozicijske stranke). Tri poslanke (in noben poslanec) so odgovorile, da so jih v kakšno komisijo oziroma odbor usmerili zaradi njihovega spola. Da pa le ni vse tako, kot si želijo, lahko sklepamo po dejstvu, da bi tri poslanke in en poslanec raje delali v kakšnem drugem odboru ali komisiji. Po mnenju večine anketiranih poslancev in poslank odigrajo največjo vlogo pri izboru področja aktivnosti v DZ njihove poklicne izkušnje (tako meni devet poslancev in pet poslank). O vlogi predhodnih političnih izkušenj pa so mnenja različna, večji pomen jim pripisujejo poslanke.

---

¹⁹ Samo dva (en poslanec in ena poslanica) sta menila, da je njihova glavna naloga uresničevanje strankinega programa.

V mandatnem obdobju 1996–2000 so se poslanke odločile za delo v devetih od dvanajstih odborov. Nobene pa ni v odborih, ki so pokrivali široko ekonomsko področje (Odboru za finance in monetarno politiko, v Odboru za spremljanje in uresničevanje Resolucije o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti RS in v Odboru za nadzor proračuna in javnih financ), torej na tistih področjih, ki veljajo za t. i. moška področja oziroma za področja velike politične moči, ki jih je moškim težko iztrgati iz rok. Morda pa je eden od razlogov za takšno stanje tudi v tem, da med poslankami ni bilo nobene ekonomistke. Po drugi strani pa so se poslanke v večjem številu kot poslanci (po tri) odločale za delo v Odboru za mednarodne odnose, ki ne sodi med t. i. ženska področja, in v Odboru za kulturo, šolstvo in šport, ki sodi med prioriteta področja dela poslank – najverjetneje zato, ker med njimi prevladujejo poslanke, ki so prej delale v pedagoški stroki.²⁰ Ugotovimo lahko, da je odločitev poslank za delo v odborih in komisijah povezana z njihovimi prejšnjimi poklicnimi in/ali političnimi izkušnjami in verjetno tudi osebnimi prioritetami.²¹

V mandatnem obdobju 2000–2004 so se poslanke odločile za delo v devetih (od enajstih) komisijah; tudi tokrat ni nobene v Komisiji za nadzor proračuna in javnih financ ter v Komisiji za nadzor nad delom varnostnih in obveščevalnih služb. Poslanke delujejo v vseh devetih odborih: največ – po sedem se jih je odločilo za delo v Odboru za notranjo politiko, ki pokriva tudi področje enakosti spolov, in v Odboru za zdravstvo, delo, družino, socialno politiko in invalide; šest jih je v Odboru za kulturo, šolstvo, mladino, znanost in šport, kjer imajo tudi dve podpredsednici, samo ena pa se je odločila za delo v Odboru za

²⁰Pri tem nismo upoštevali stanja po izvolitvi vlade A. Bajuka.

²¹Tako se je poslanka LDS, pravnica po poklicu, na primer odločila za delo v Odboru za notranjo politiko, za poslovnik, v ustavni komisiji in delegaciji za parlamentarno skupščino Sveta Evrope; poslanka SDS, zdravnica po poklicu, pa za delo v Odboru za zdravstvo, družino in socialno politiko, Komisiji za invalide in Komisiji za enake možnosti; poslanka SKD, doktorica znanosti, za delo v Odboru za znanost, Odboru za kulturo, šolstvo in šport, pa tudi za delo v Odboru za zdravstvo, delo, družino in socialne zadeve ter Komisiji za politiko enakih možnosti.

gospodarstvo, odboru za obrambo in odboru za zunanjo politiko – povsem drugače kot v prejšnjem mandatu.

- V primerjavi s prejšnjim mandatom je prišlo do nekaterih sprememb:
- zmanjšanje števila komisij in odborov je povzročilo tudi upad števila komisij in odborov na eno poslanko, tako da so poslanke članice dveh ali treh, le ena štirih komisij in odborov;
  - poslanke se niso odločile (ali pa niso imele možnosti) za delo v Odboru za mednarodne odnose;
  - zaradi prenosa tematike, ki jo je prej obravnavala Komisija za politiko enakih možnosti, v Odbor za notranjo politiko (beri ukinitev te komisije), je razumljivo, da se je veliko poslank odločilo za delo v tem odboru (od sedmih poslank kar štiri iz LDS);
  - poslanke so se predvsem odločile za delo v dveh odborih, katerih delo je vezano na tista poklicna področja, kjer se koncentrirajo predvsem ženske (poklicna segmentacija ali segregacija): v Odboru za zdravstvo, delo, družino, socialno politiko in invalide ter Odboru za kulturo, šolstvo, mladino, znanost in šport, a tokrat teh odborov niti vodijo ne;
  - posebno velja poudariti, da se delež poslank v odborih za notranjo politiko, zdravstvo, družino, socialno politiko ter šolstvo, mladino, znanost in kulturo giblje med 27,2 in 38,8, kar ni zanemarljiv odstotek; pove nam, da bi imele poslanke, če bi nastopile skupaj, kar nekaj moči, saj so skoraj dosegle oziroma presegle t. i. kritično maso zastopanosti. To pomeni, da jim je šele zdaj in tu omogočeno, da svojo moč v resnici tudi produktivno uporabijo.

Poslanska vprašanja in pobude

Postavljanje vprašanj in pobud je ena izmed dejavnosti poslank in poslancev, preko katere zakonodajna oblast med drugim izvaja tudi nadzor nad izvršilno vejo oblasti (vlado). Zato je to instrument, ki se ga poslužuje tako opozicija kakor pozicija. Poslanskim vprašanjem je praviloma namenjena posebna točka dnevnega reda na redni seji DZ

(gl. poslovnik DZ, člani od 23 do 32). Poslansko vprašanje (pisno ali ustno) se lahko postavi vladi ali posameznemu ministru oziroma ministrici s področja delovanja tega ministrstva.²²

V zadnjih dveh letih mandata 1999–2000 je bilo skupaj 36 sej, poslanska vprašanja so zastavljali na 17 rednih sejah, na katerih je bilo postavljenih 742 poslanskih vprašanj. Največ poslanskih vprašanj se je navezovalo na naslednja področja delovanja ministrstev: gospodarstvo, kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ter promet in zveze. Najmanj vprašanj je bilo s področja delovanja ministrstev za: znanost in tehnologijo, malo gospodarstvo in turizem ter obrambo. Da je to res instrument, ki se ga poslužuje predvsem opozicija, kažejo tudi podatki o tem, koliko vprašanj je postavila pozicija in koliko opozicija. Med delovanjem vlade dr. J. Drnovška so poslanke in poslanci opozicije postavili vladi in posameznim ministrstvom štirikrat več vprašanj kot pozicija: 412 poslanskih vprašanj je postavila opozicija, 103 pa pozicija. V obeh vladah je največ poslanskih vprašanj postavila opozicija, ki je bila nekoliko bolj dejavna v obdobju delovanja vlade dr. J. Drnovška (takrat je postavila 75,3 odstotka vprašanj, v času vlade dr. A. Bajuka pa 67,7 odstotka poslanskih vprašanj).

---

²²Na pisno vprašanje mora vlada odgovoriti najmanj tri dni pred prvo naslednjo sejo DZ, na ustno vprašanje pa na isti seji. Po odgovoru lahko poslanec ali poslanka postavi tudi dopolnilno vprašanje, lahko pa tudi predlaga, da se o odgovoru vlade opravi razprava v DZ.

TABELA 3: POSLANSKA VPRAŠANJA (1996–2000).²³

Področje	Število poslanskih vprašanj		
	Ž	M	Skupaj
Finance	7	59	66
Notranja politika	5	47	52
Zunanje zadeve	2	50	52
Pravosodje	4	53	57
Obramba		17	17
Delo, družina in socialne zadeve	15	38	53
Gospodarstvo	3	80	83
Kmetijstvo, gozdarstvo in prehrana	18	64	82
Malo gospodarstvo in turizem	2	13	15
Kultura	2	24	26
Okolje in prostor	11	31	42
Promet in zveze	5	62	67
Šolstvo, znanost in šport	3	41	44
Zdravstvo	10	27	37
Znanost in tehnologija	1	5	6
Vlada – splošno	2	41	43
Skupaj	90	652	742

Poslanke so bile pri tem delu bolj aktivne kot poslanci, saj je poslanka v povprečju zastavila 12,6 poslanskega vprašanja, posamezni poslanec pa je v povprečju zastavil 7,9 poslanskega vprašanja. Delež poslanskih vprašanj, ki so jih zastavile poslanke, je predstavljal 12,1 odstotka vseh poslanskih vprašanj (spet opozarjamo, da je bil v tem mandatu delež poslank samo 7,8-odstoten). Največ poslanskih vprašanj je postavila poslanka Madžarske narodne skupnosti (okrog 50 odstotkov vseh vprašanj, ki so jih zastavile poslanke).

²³Poimenovanja področij delovanja ministrstev se od mandata do mandata razlikujejo in so prilagojena spremembam na področjih, ki so jih pokrivala takratna ministrstva.

Če pogledamo, na katerih področjih poslanske zastavljajo poslanska vprašanja, ugotovimo, da so to predvsem tista področja, ki jih dobro poznajo in jih nenehno spremljajo ter se jim zdijo pomembna ne glede na njihovo opozicijsko ali pozicijsko vlogo. Poslanke so namreč največ poslanskih vprašanj zastavile kmetijskemu ministru, od skupaj 18 vprašanj jih je 16 zastavila poslanka Madžarske narodnostne skupnosti (gl. tabelo 3). Na drugem mestu po postavljenih poslanskih vprašanjih poslank je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, na tretjem pa Ministrstvo za okolje in prostor. Če iz analize izvzamemo poslanska vprašanja poslance Madžarske narodne skupnosti, ki so bila vsa vezana na njeno geografsko in volilno okolje – Prekmurje, se na tretjem mestu znajde področje delovanja takratnega Ministrstva za zdravstvo (zdaj Ministrstvo za zdravje), to pa so področja, na katerih so poslanke tudi sicer bolj aktivne, sodeč po članstvu v odborih in komisijah ter področjih njihovega poklicnega delovanja. Po zastavljenih vprašanjih se poslanci razlikujejo od poslank, saj so največ poslanskih vprašanj postavili s področja delovanja Ministrstva za gospodarstvo, na drugem mestu je področje delovanja Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano in na tretjem področje delovanja Ministrstva za promet in zveze.

V obravnavanih letih mandatnega obdobja 2000–2004 je bilo vseh sej DZ 37, medtem ko je bilo rednih sej, na katerih so postavljali poslanska vprašanja, 17. Poslanke in poslanci so v tem času postavili 573 poslanskih vprašanj. Opozicija je znova zastavila več poslanskih vprašanj (60,7 odstotka). Največ poslanskih vprašanj so postavili na področju delovanja Ministrstva za okolje in prostor, nekoliko manj na področju gospodarstva ter na področju prometa in zvez.²⁴ Najmanj vprašanj je bilo deležno področje kulture in znova obrambe. V poldrugem letu mandata (2000–2004) so poslanke postavile 79, poslanci pa 494 poslanskih vprašanj (gl. tabelo 4). Poslanke so v krajšem

²⁴Omeniti velja, da so bile to tudi medijsko bolj izpostavljene teme.

obdobju postavile več vprašanj, kar je tudi razumljivo, saj jih je v DZ več kot v prejšnjem mandatu (13,8 odstotka vseh poslanskih vprašanj in pobud – 13,3 odstotka poslank). Aktivnost poslank in poslancev glede postavljanja poslanskih vprašanj je bila v tem mandatu bolj izenačena, saj je poslanka zastavila v povprečju 6,6, poslanec pa 6,3 poslanskega vprašanja in pobude.

TABELA 4: POSLANSKA VPRAŠANJA (2000–2004).

Področje	Število poslanskih vprašanj		
	Ž	M	skupaj
Finance	3	55	58
Notranja politika	5	37	42
Zunanje zadeve	1	38	39
Pravosodje	4	23	27
Obramba	2	17	19
Delo, družina in socialne zadeve	8	28	36
Gospodarstvo	7	54	61
Kmetijstvo, gozdarstvo in prehrana	6	26	32
Kultura	2	15	17
Okolje in prostor	11	58	69
Promet in zveze	6	54	60
Šolstvo, znanost in šport	15	34	49
Zdravstvo	5	26	31
Vlada – splošno	4	29	33
Skupaj	79	494	573

Glede na to, na katerih področjih so poslanke zastavile največ poslanskih vprašanj (šolstvo, znanost in šport, okolje in prostor ter delo, družina in socialne zadeve) in na katerih najmanj (zunanje zadeve, kultura in obramba), lahko sklepamo, da se prioriteta delovanja poslank tudi v tem mandatnem obdobju niso spremenila ter da so

poslanke znova pogosteje postavljale poslanska vprašanja s tistih področij, ki so tudi sicer predmet njihovega političnega zanimanja. To velja tudi za poslance, saj so največ poslanskih vprašanj postavili na področjih: okolje in prostor, gospodarstvo, promet in zveze, najmanj pa na področjih kulture in obrambe.

ZAKONODAJNO DELO POSLANK

Poslanke in poslanci opravijo veliko dela tudi izven sej odborov in komisij ter zasedanj državnega zbora. Na svoje delo se morajo pripraviti, se posvetovati s svojimi poslanskimi kolegi in kolegicami v poslanski skupini, s strokovnjaki in strokovnjakinjami, vodstvom stranke, člani vlade in mnogimi drugimi.

Na vprašanje »S kom največkrat razpravljate o vašem parlamentarnem delu?«, anketirani poslanci in poslanke največkrat (ne glede na spol) odgovarjajo, da je to posvetovanje v poslanski skupini. Poslanke o svojem delu torej najpogosteje razpravljajo v poslanski skupini, nato s strokovnjaki in strokovnjakinjami v stranki ter z ljudmi v vladi, sledijo pa druge poslanke. Poslanci so na drugo mesto postavili člane odborov in komisij, v katerih delujejo, sledijo jim drugi poslanci oziroma poslanke in poklicni kolegi.

Poslanke in poslanci se pri svojem delu srečujejo in sodelujejo tudi z drugimi skupinami in posamezniki ter posameznicami (lobiji, nevladnimi organizacijami, strokovnim osebjem in raziskovalci ter raziskovalkami, mednarodnimi organizacijami), zato smo jih vprašali, kako pogosto to počno. Z lobiji se poslanke in poslanci v glavnem srečujejo po potrebi, z nevladnimi organizacijami se poslanke pogosteje srečujejo kot poslanci (poslanci le po potrebi), s strokovnjakinjami in strokovnjaki se poslanke in poslanci srečujejo nekajkrat na mesec, z mednarodnimi organizacijami pa bolj po potrebi.

Vlaganje zakonskih predlogov

V raziskavi nas je zanimalo, na katerih področjih so vlagale zakone poslanke, koliko je bilo zakonov, ki so jih vložile, in kakšno usodo so doživeli ter kako so jih vlagale: samostojno ali v skupini, z drugimi poslankami in/ali poslanci lastne stranke ali iz različnih strank ter kako so bile pri tem uspešne.

Zakonodajno delo poslank in poslancev je zagotovo najpomembnejše njihovo delo: to je vlaganje, spreminjanje in/ali sprejemanje zakonov na posameznih področjih ter njihovo prejšnje usklajevanje na sejah komisij z ostalimi poslankami in poslanci. O tem so prepričani tudi intervjuvani poslanke in poslanci. Analiza zakonodajnega dela poslank je pokazala, da ga poslanke opravljajo odgovorno in premišljeno. Pri svojem delu iščejo podporo bodisi svojih strankarskih kolegov bodisi svojih poslanskih somišljenikov.

Po Poslovniku DZ lahko zakone predlagajo vlada, poslanke in poslanci, pa tudi volilke in volilci, če zanje zberejo pet tisoč podpisov podpore, svoj predlog zakona pa lahko vloži tudi Državni svet (174. člen). DZ o predlogu zakona razpravlja na treh obravnavah ali po hitrem postopku. Predlagatelj lahko predlog zakona po prvi ali drugi obravnavi tudi umakne. Poslovník natančno določa, kako potekajo posamezne obravnave, kakšna je vloga predlagatelja in matičnega delovnega telesa, kako se vlagajo amandmaji in kako se o predlogu glasuje.

Devetdeseta leta, leta tranzicije, so bila obdobje, ko je bilo treba spremeniti, prilagoditi, na novo napisati in sprejeti veliko število zakonov na mnogih področjih. V celotnem mandatu 1996–2000 so bili vloženi 803 zakonski predlogi (tako vlade kakor članov parlamenta), sprejetih pa je bilo 640 zakonov. To je nedvomno zelo visoka številka.

TABELA 5: VLOŽENI PREDLOGI ZAKONOV V OBRAVNAVANEM OBDOBJU MANDATA 1996–2000.

Področje	Posamično						Skupina						Skupaj		
	Moški			Ženske			Moški			Moški-Ženske			Da	Ne	U
	Da	Ne	U	Da	Ne	U	Da	Ne	U	Da	Ne	U			
Finance	2	2					4	2					6	5	
Notranja politika	1							1			3		4	1	
Zunanje zadeve															
Pravosodje	5	2					1	2			1		7	4	
Ohramba															
Delo, družina in socialne zadeve	1						1	1					2	2	1
Gospodarstvo	1							1					1	1	
Kmetijstvo, gozdarstvo in prehrana	1						2				1		4		
Kultura							1	1					1	2	
Okolje in prostor	2						6			1	2		10		1
Promet in zveze								2						2	
Šolstvo, znanost in šport														2	
Zdravstvo	2										2		4		
Znanost in tehnologija						1									
Vlada – splošno		3	1				2	2					1	5	1
Skupaj	14	7	1	1			17	12	2	2	11	3	43	22	3

Legenda: Da = sprejet; Ne = zavrnjen; U = umaknjen.

V zadnjih dveh letih mandata 1996–2000 so poslanke in poslanci vložili 68 predlogov zakonov (gl. tabelo 5). Večina med njimi je bila tudi sprejetih (63,2 odstotka). Največ zakonov je bilo predlaganih v skupini (67,6 odstotka); večino teh zakonov so predlagali poslanci (67,3 odstotka). V skupinah, ki so jih sestavljali poslanke in poslanci, je bilo predlaganih 14 zakonov. Ti predlogi zakonov so bili tudi najuspešnejši, saj so bili med njimi le trije zavrtni. Poslanke je posamično predlagala samo en zakon, in sicer poslanka SKD Zakon o lekarniški dejavnosti, ki je bil tudi sprejet. Izključno ženskih povezovanj pri vlaganju zakonov v analiziranem obdobju ni bilo. Poslanke so praviloma podprle zakone, ki jih je podprla tudi njihova poslanska skupina. Širšo podporo zakonskemu predlogu je mogoče zaslediti v primerih, ko gre za neke vrste strokovno vprašanje ali pa vprašanje, ki je v širšem javnem interesu in ga je po mnenju poslancev in poslank nujno treba rešiti (zakon o gorskih vodnikih, o mladinskih svetih, zdravstvenem varstvu, ustanovitvi občin, zdravstvenih, računskem sodišču, javnih skladih ipd.). Ugotovimo lahko, da so bili najuspešnejši predlogi zakonov, ki so jih predlagale mešane skupine poslank in poslancev, najmanj pa tisti, ki so jih predlagali v skupini samo poslanci.²⁵ Največ zakonov je bilo predlaganih s področja financ, pravosodja ter okolja in prostora. Največ sprejetih zakonskih predlogov je bilo s področja okolja in prostora, največ neuspešnih predlogov pa s finančnega področja in s splošnega področja delovanja vlade. Poslanke so v mešani skupini predlagateljcev in predlagateljic največkrat sodelovale pri vlaganju zakonskih predlogov s področja notranje politike, šolstva in športa, zdravstva ter okolja in prostora.

V obravnavanem obdobju mandata 2000–2004 (torej v letih 2001 in 2002 do julijske seje) so poslanke in poslanci vložili v obravnavo 40 predlogov zakonov (gl. tabelo 6). Od 40 predlogov zakonov jih je bilo sprejetih manj kot polovica. Večina zakonskih predlogov (52,5 odstotka) torej ni uspešno končala parlamentarnega postopka. Polovico zakonskih predlogov so poslanke in poslanci vložili posamično in ravno toliko v skupini. Med posamično vloženi predlogi prevladujejo predlogi, ki so jih vložili poslanci, med njimi je tudi največ zavrtnih predlogov. Tudi v tem mandatu je poslanka posamično vložila le en zakonski predlog, pa še tega je kasneje umaknila iz postopka. Med predlogi, ki so jih posamično vložili poslanci, je bilo devet sprejetih, 10 pa zavrtnih.

²⁵Od 31 takšnih predlogov je bilo 17 uspešnih, 12 neuspešnih in dva umaknjena.

TABELA 6: VLOŽENI PREDLOGI ZAKONOV V OBRAVNAVANEM OBDOBJU MANDATA 2000–2004.

	Posamično						Skupina						Skupaj					
	Moški			Ženske			Moški			Moški-Ženske			Da	Ne	U			
	Da	Ne	U	Da	Ne	U	Da	Ne	U	Da	Ne	U						
Področje	4																	
Finance		1								1				4	2	1		
Notranja politika		1								1				2	2			
Zunanje zadeve																		
Pravosodje		2								1					3			
Ohramba																		
Delo, družina in socialne zadeve	2													4				
Gospodarstvo						1				1				2			3	
Kmetijstvo, gozdarstvo in prehrana		3												1			1	
Kultura																		
Okolje in prostor										1				1				
Promet in zveze										1	2			1	3			
Šolstvo, znanost in šport		3								1				1	3			
Zdravstvo														1				
Vlada – splošno	3									1				4				
Skupaj	9	10				1				5	4	1	5	2	3	19	16	5

Legenda: Da = sprejet; Ne = zavrnjen; U = umaknjen.

Iz zgornje tabele lahko sklepamo, da ima zakonski predlog, ki ga poslanke in poslanci predlagajo v skupini, večjo verjetnost za uspeh, saj je za uspeh predloga zelo pomembno doseči vnaprejšnji konsenz. Videti je namreč, da predlogi zakonov, ki jih posamično vlagajo poslanci ali poslanke v procesu sprejemanja zakonodaje, pogosteje niso deležni podpore drugih poslank in poslancev kot predlogi, ki jih vlagajo v skupini. Med posamično vloženi zakonskimi predlogi je bilo največ neuspešnih s področja šolstva in športa ter kmetijstva, gozdarstva in prehrane (po trije predlogi), sledijo predlogi s področja pravosodja, financ in notranje politike.

Polovico vseh predlaganih zakonov v skupini so predlagali izključno poslanci, polovico pa v skupini, kjer so bile tudi poslanke. V obeh primerih je bila polovica zakonskih predlogov sprejetih. Pri tem velja poudariti, da so bili med predlogi, ki so jih vložili samo poslanci, kar štirje zavrženi, eden pa umaknjen. Od vseh posamično predlaganih zakonov jih je bilo sprejetih 45 odstotkov, med tistimi, ki so bili predlagani v skupini, pa jih je bilo sprejetih 50 odstotkov.

Predlogov zakonov, ki bi jih vložile v skupini samo poslanke, tudi v tem obdobju ni bilo. Tudi za ta mandat velja ugotovitev, da so poslanke podprle zakone, ki jih je podprla tudi njihova poslanska skupina, kar priča o dokaj usklajenem zakonodajnem delu poslanskih skupin in/ali o visoki stopnji strankarske discipline.

Največ sprejetih zakonov je bilo v tem mandatu s finančnega področja, s področja dela, družine in socialnih zadev ter s splošnega področja delovanja vlade, največ nesprejetih zakonov pa je bilo na področju kmetijstva, gozdarstva in prehrane. Največ zakonov so predlagali poslanci iz vrst vladnih strank. Večino zakonov, ki niso bili sprejeti, pa je predlagala opozicija (66,7 odstotka). Opozicija in pozicija sta sodelovali pri vlaganju 25 odstotkov zakonskih predlogov.

Parlamentarne razprave

Razprave na sejah DZ so pomemben del parlamentarnega dela poslank in poslancev, ki se lahko pojavljajo v različnih vlogah: kot poročevalke delovnih teles, poslanskih skupin, predlagateljev in predlagateljic zakona ali v svojem lastnem imenu. Zanimalo nas je, kako so poslanke in poslanci na sejah aktivni, kako pogosto se pojavljajo za govorniškimi odrom, v čigavem imenu govorijo in na katerih področjih se največkrat oglašajo.²⁶

Sicer pa ima DZ dokaj široko delovno področje, od tega, da odloča o spremembi ustave, sprejema zakone in državni proračun, do tega, da voli, imenuje in razrešuje predstavnike različnih vej oblasti in odloča še o mnogih drugih stvareh. Vse te dejavnosti se v glavnem odvijajo na rednih in izrednih sejah DZ. Redne seje so običajno zadnji teden v mesecu, izredne seje pa se skličejo zunaj rednih zasedanj, kadar ni pogojev za redno sejo. Videti je, da se delo DZ postopoma normalizira, saj postopoma upada število izrednih sej: v raziskanem obdobju mandata 1996–2000 je bilo skupaj 37 sej DZ, od tega 11 rednih in 25 izrednih, v raziskanem obdobju mandata 200–2004 pa od enakega števila sej 17 rednih in 20 izrednih.

Poslovnik DZ določa, da diskusije na sejah potekajo organizirano, razprave je treba prijaviti vnaprej in so časovno omejene, obstaja pa tudi vrstni red razprav: najprej predstavnik oziroma predstavnica predlagatelja, sledijo jim poročevalci oziroma poročevalke posameznih delovnih teles, nato predstavniki oziroma predstavnice sekretariata za zakonodajo in pravne zadeve, vlade in posameznih poslanskih skupin. Za njimi dobijo besedo poslanke in poslanci po vrstnem redu, kakor so se priglasili k razpravi (66. člen).²⁷

²⁶V naši analizi smo upoštevali vse njihove nastope razen replik.

²⁷Dolžina njihovega razpravljanja vnaprej ni časovno omejena. Sledijo razprave tistih, ki se niso prijavili vnaprej, a se želijo vključiti v razpravo. Poslanec ali poslanka lahko na seji zahteva besedo tudi, kadar želi opozoriti na napačno navedbo ali nesporazum (replika), takšno pojasnilo pa ne sme trajati več kot pet minut.

TABELA 7: GOVORI POSLANK IN POSLANCEV PO VRSTI IN PODROČJU V MANDATU 1996–2000.

Kdo govori	Poslanci			Poslanke			Skupaj			
	li	ps	o/k	li	ps	o/k	li	ps	o/k	pr
Vrsta govora										
Področje										
Finance	596	114	54	19	2	1	604	116	55	19
Notranja politika	494	71	21	11	5	17	512	76	38	11
Zunanje zadeve	140	36	7		1		140	37	7	
Pravosodje	423	59	15	8	1	22	441	60	37	9
Ohramba	36	8	4		1	1	37	9	5	
Delo, družina in socialne zadeve	442	89	15	6	21	29	568	110	44	6
Gospodarstvo	233	48	20	3	4		234	52	20	3
Kmetijstvo, gozdarstvo in prehrana	247	35	9	3	3	1	250	38	10	3
Kultura	175	23	9	4	3		191	26	9	4
Okolje in prostor	233	39	40	18	2		237	41	40	19
Promet in zveze	246	50	28	3	1	1	252	51	29	3
Šolstvo in šport	58	49	13	12	3		76	52	13	13
Zdravstvo	217	55	9	11	21	28	278	76	37	12
Znanost in tehnologija	13	17	6		4	1	19	21	7	
Vlada – splošno	735	136	16	16	2	4	755	138	20	16
Skupaj	4288	829	266	114	74	105	4594	903	371	118

Legenda: li = v lastnem imenu; ps = v imenu poslanske skupine; o/k = v imenu odbora ali komisije; pr = v imenu predlagatelja zakona.

Poslanci in poslanke se v parlamentarnih diskusijah največkrat oglašajo v lastnem imenu (gl. tabela 7). Pri takšnih diskusijah imajo tudi bolj izenačene možnosti kot pri govorih v imenu poslanske skupine ali odborov in komisij. Vsak poslanec se je v povprečju v lastnem imenu oglasil 58-krat, poslanka pa 43-krat. V vseh govorih v imenu poslanske skupine v tem obdobju so poslanke govorile 74-krat, poslanci pa 829-krat; delež poslank v teh govorih je tako komaj 5,2-odstoten. Ker je nastopanje v imenu poslanske skupine stvar dogovora v poslanskih skupinah ali odločitve vodje, ti pa so bili izključno poslanci, lahko sklepamo, da so le-ti večkrat dali možnost nastopiti v imenu poslanskih skupin poslancem.

Drugače je z nastopi v imenu odborov in komisij. Od vseh govorov v imenu odborov in komisij so jih poslanke imele 105. Delež (28,3 odstotka) takšnih govorov poslank torej krepko presega njihov delež v strukturi DZ.²⁸ Natančnejša analiza dela poslank in poslancev v odborih in komisijah bi najverjetneje pokazala, da so bile poslanke v tem delu bolj aktivne in zavzete in da so si tako izborile mesto tistih, ki so predstavljali stališča v imenu komisij in odborov. Poslanke in poslanci so se k razpravi v imenu predlagateljev oziroma predlagateljic zakonov oglasili 118-krat: poslanci 114-krat, poslanke pa štirikrat. Delež razprav poslank v imenu tistih, ki zakone vlagajo, je bil zato najskromnejši; čeprav so sodelovale pri vložitvi 11 zakonskih predlogov, so v vlogi tistih, ki govorijo v imenu predlagateljev na sejah, nastopile izrazito manjkrat kot poslanci.

Poslanke so se znova največkrat oglasile k razpravi na področju dela, družine in socialnih zadev, sledi področje zdravstva. Najmanjkrat so se oglasile na področju obrambe in na področju mednarodnih odnosov. V povprečju je bila poslanka bolj aktivna od poslanca, saj se je vsaka poslanka v obravnavanem obdobju oglasila v poprečju 69,9-krat, vsak poslanec pa 66,2-krat. Na dan seje so se poslanke v povprečju ogla-

---

²⁸Eden od razlogov je bil zagotovo tudi, da je poslanka SDS, ki je bila vodja Odbora za delo, družino in socialne zadeve, v imenu tega odbora govorila tudi na sejah DZ (29-krat).

sile 2,4-krat, poslanci pa 27-krat. Poslanec se je v lastnem imenu v povprečju oglasil 51,7-krat; v imenu poslanske skupine 10-krat; odbora/komisije 3,2-krat in v imenu predlagateljev 1,4-krat, poslanka pa v povprečju: v lastnem imenu 43,7-krat; v imenu poslanske skupine 10,5-krat, v imenu odbora/komisije 15-krat in v imenu predlagateljev 0,6-krat.

V obravnavanem obdobju mandata 2000–2004 so se poslanke in poslanci na sejah DZ priglasili k besedi 6312-krat, od tega največkrat v lastnem imenu, manjkrat v imenu poslanskih skupin in najmanjkrat v imenu odborov in komisij in v imenu predlagateljev. Poslanke in poslanci so se največkrat oglasili na področju notranje politike, sledi finančno področje ter področje splošnega delovanja vlade. Najmanjkrat pa so govorili o vprašanjih s področja obrambne politike.

Vsaka poslanka se je v tem mandatu oglasila v povprečju 37-krat, vsak poslanec pa 75,2-krat. Povprečno se je poslanec oglasil: v lastnem imenu 60,1-krat; v imenu poslanske skupine 11,4-krat; odbora/komisije 3,2-krat in v imenu predlagateljev 0,6-krat. Poslanka se je v lastnem imenu oglasila v povprečju 25-krat, v imenu poslanske skupine 10-krat, v imenu odbora/komisije 0,5-krat in v imenu predlagateljev 0,17-krat. Na sejah DZ se je v tem mandatu največkrat oglasila poslanka LDS: od 77 poslanskih nastopov na sejah DZ jih je bilo 67 v lastnem imenu, 10 pa v imenu poslanske skupine; največkrat je govorila o vprašanjih s področja kulture. Najmanjkrat je govorila poslanka iz poslanske skupine LDS;²⁹ oglasila se je samo enkrat. V povprečju so bile nekoliko bolj aktivne poslanke vladnih strank (kamor smo zaradi podpore politiki vlade prišteli tudi poslanko narodnosti), saj je poslanka pozicije v povprečju govorila 38,7-krat, poslanka opozicije pa 31,3-krat. Tudi v skupnem deležu govorov so imeli največji delež poslanke in poslanci vladnih strank (53,4 odstotka).

²⁹Pri tem moramo opozoriti, da je ena od poslank LDS tudi podpredsednica DZ. Pogosto vodenje sej ji je velikokrat onemogočilo posegati v parlamentarno diskusijo kot »običajni poslanki«, zato moramo podatek pri aktivnosti poslank LDS v povprečju interpretirati z omenjenim dejstvom.

TABELA 8: GOVORI POSLANK IN POSLANCEV PO VRSTI IN PODROČJU V MANDATU 2000–2004.

Kdo govori	Poslanci			Poslanke			Skupaj			
	li	ps	o/k	li	ps	o/k	li	ps	o/k	pr
Vrsta govora										
Področje										
Finance	746	140	40	23	3		769	143	40	5
Notranja politika	789	112	35	62	27	3	851	139	38	4
Zunanje zadeve	169	33	9	5	2		174	35	9	4
Pravosodje	321	82	23	23	12	1	344	94	24	2
Ohramba	18	16	7		1		18	17	7	
Delo, družina in socialne zadeve	318	67	24	26	23		344	90	24	2
Gospodarstvo	141	37	4	11	1		152	38	4	11
Kmetijstvo, gozdarstvo in prehrana	328	45	15	10	2		338	47	15	2
Kultura	373	34	9	78	20		451	54	9	
Okolje in prostor	112	60	17	4	1		116	61	17	2
Promet in zveze	474	86	24	19	7		493	93	24	2
Šolstvo, znanost in šport	87	31	11	11	12	1	98	43	12	3
Zdravstvo	191	51	8	30	9	1	221	60	9	2
Vlada – splošno	620	92	26	7	6		627	98	26	7
Skupaj	4687	886	252	309	126	6	4996	1012	258	46

Legenda: li = v lastnem imenu; ps = v imenu poslanske skupine; o/k = v imenu odbora ali komisije; pr = v imenu predlagatelja zakona.

Če primerjamo podatke iz obeh mandatov, lahko ugotovimo, da se:

- delež vseh govorov poslank v tem mandatnem obdobju v obravnavanem času ni povečal: delež govorov poslank med vsemi govori je bil namreč komaj 7,5-odstoten, delež njihovih govorov v lastnem imenu je znašal 6,2 odstotka, v imenu poslanske skupine 12,4 odstotka, v imenu odbora oziroma komisije 2,3 odstotka in v imenu predlagateljev 4,3 odstotka;
- zvišal se je le delež govorov poslank v imenu poslanskih skupin, saj se je v primerjavi s prejšnjim mandatom več kot podvojil;
- drastično se je znižal delež govorov poslank v imenu odborov in komisij ter v imenu predlagatelja, če ga primerjamo z deležem v prejšnjem mandatu – temu je najverjetneje prispevala predvsem reorganizacija dela v DZ, saj se je število delovnih teles močno skrčilo (med drugim je bila ukinjena tudi Komisija za politiko enakih možnosti), zaradi česar se je zmanjšalo tudi število poslank, ki tem delovnim telesom predsedujejo in govorijo.

Jezikovna analiza govornih nastopov

Pri analizi govornih nastopov nas je med drugim tudi zanimalo, kako se govori poslank in poslancev med seboj razlikujejo glede na to, kolikokrat se v razpravi oglasijo, kako dolgi so njihovi nastopi, na koga se v govorih sklicujejo, kakšen je njihov jezik, kako jezikovno bogati so njihovi nastopi, ali v govorih uporabljajo obe spolni obliki. Zato smo analizirali (prosto)govorjeno³⁰ besedilo poslank in poslancev na sejah kolegija predsednika DZ, Odbora za zdravstvo, delo, družino in socialno politiko (in invalide), Komisije za vprašanja invalidov in za politiko

³⁰Za analizo govorenega besedila je vsekakor zanimivejše prosto povedano besedilo, saj lahko v njem preučujemo več značilnosti, posebnosti, raznih odstopanj (jezikovnih, pravorečnih, stilističnih ipd.), kot pa brano besedilo, ki je običajno, ne pa vedno, jezikovno pregledano, pa naj to stori sam avtor besedila ali pa besedilo pregle-da celo lektor in pri tem seveda odpravi pomanjkljivosti.

enakih možnosti, odbora za notranjo politiko ter na sejah DZ v mandatih od leta 1996 do junija 2000, od junija do oktobra 2000 in od novembra 2000 do leta 2001, na katerih so obravnavali sprejemanje zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo. Analiza je temeljila na pisnem gradivu (zapisi in magnetogrami sej).³¹

Kakšne so naše ugotovitve?

1. V analiziranih govorih poslank in poslancev sta po dolžini in številu nastopov izstopala poslanka SDS, ki je bila kot predsednica Odbora za zdravstvo, delo, družino in socialne zadeve velikokrat tudi v vlogi vodje razprave, ter poslanec LDS, kot predlagatelj zakonskega predloga o postopkih umetne oploditve in zdravljenju neplodnosti. Sicer so v razpravi prevladovali poslanci, kar ni presenetljivo; poslanke so bile v izraziti manjšini. Tako pri poslankah kot pri poslancih je prevladoval prosti in sproščeni govor (redko okoren), brani pa le takrat, ko je šlo za natančno branje besedila člena zakona ali amandmaja nanj. Pri odgovorih, pojasnilih in replikah so prevladovali tisti poslanci in poslanke, ki so ali vodili diskusijo ali so bili predlagatelji oziroma predlagateljice besedila člena ali amandmaja.
2. Poslanke in poslanci so se v svojih govorih največkrat sklicevali na vlado ter vladne in parlamentarne strokovne službe ter na svoje kolege in kolegice, najmanj pa na društva in civilnodružbene organizacije, ki se s problematiko ukvarjajo. Pomembnih razlik med poslankami in poslanci pri tem ni bilo zaznati.
3. Jezik poslank in poslancev smo v glavnem ocenili kot pogovorni in primeren obravnavani vsebini, narečje je bilo bolj redko zaznati. Poslanke in poslanci z višjo izobrazbo in iz strok, ki so se bolj distinktivno ukvarjale z obravnavano problematiko (medicina, pravo, sociologija), so ponekod uporabljali tudi bolj strokovni jezik.

³¹ Prav to je razlog, zakaj ne moremo vedno zanesljivo trditi, da gre za preučevanje prostega govora, ponekod pa je mogoče dokaj zanesljivo ločiti prosti govor od brane-ga.

4. *Pregovorov* in *šal* je bilo v analiziranih govorih zelo malo, zelo malo je bilo tudi *citativ*, nekaj več je bilo *frazemov*, med njimi tudi precej napačno uporabljenih in tudi t. i. prenovitev frazemov.³²
5. Raba *tujk* je dokaj pogosta, tu in tam upravičena v govorih nekaterih strokovnjakov in strokovnjakinj s področja obravnavane problematike, ponekod pa so bile tujke nepotrebne ali celo napačno uporabljene.³³
6. Analiza *rabe oblik za razlikovanje spola* je pokazala, da te oblike poslanke in poslanci najpogosteje uporabljajo pri (pozdravnih) nagovorih, včasih tudi znotraj same govorne vloge, vendar pa govorniki in govornice pogosto pozabljajo na obe spolni obliki, na primer poslanke in poslanci, strokovnjaki in strokovnjakinje, zdravniki in zdravnice, državljani in državljanke, člani in članice. Nedosledni so pri tem tako poslanci kakor tudi poslanke; le pri dveh poslankah iz LDS je bilo zaznati poudarjeno rabo obeh spolnih oblik.³⁴
7. Večina govornih nastopov (z redkimi izjemami) je *vljudnih*.³⁵ V analiziranih govorih poslank ni bilo zaznati žaljivih nastopov, v govorih poslancev pa so se pojavljale tudi nekatere *žaljivke*; pri tem naj dodamo še to, da so se med tistimi, pri katerih smo zaznali žaljiv govor, največkrat pojavljali poslanci SDS in SNS.

³²Pojavili so se kot poživitev govora, kot na primer: »dati mački čuvati klobaso«, »zagledati luč sveta«, »odpirati vrata za nadaljevanje«, »metati polena pod noge«, »volk sit in koga cela«, »zakon pod streho spraviti«, »najti skupni jezik«, »jabolko spora«, »črno na bellem«, »naliti čistega vina«, »čitati med vrsticami«, »biološka ura teče«, »orati ledino« idr.

³³Verjetno je bil namen njihove rabe pokazati visoko raven govora, vendar so bolj kot ne moteče, odveč pa vsekakor; tako na primer »jaz bi plediral za to«, inseminacija (pri nestrokovnjaku), »legeatis«, »a priori«, »ameriška asociacija« (dobesedni prevod), »vitrofertilizacija«, »gemeta«, »berufsverbot« idr.

³⁴Posebno pozornost zbudi izjava govornice, da je ona zdravnik, pediater, strokovnjak (in ne zdravnica, pediaterinja, strokovnjakinja), še bolj pa izjave govornikov, ko govorijo o uporabnikih medicinskih storitev, vezanih na umetno oploditev, pacientih, upravičencih, bolnikih; v obravnavanih primerih bi bile vedno primernejše oblike uporabnice storitev, pacientke, upravičenke, bolnice.

³⁵Načeloma se namreč vsakdo na začetku in na koncu govorne vloge zahvali za besedo. Načeloma vsakdo počaka, da predhodnik konča svoj govor. Seveda se dogajajo tudi izjeme in skakanje v besedo ter prekinjanje ne izostajata. Načeloma vsakdo počaka, da ga predsedujoči povabi k podajanju mnenja, pojasnila, replike, odgovora idr.

ŠTUDIJI PRIMEROV

Da bi dopolnili sliko o načinih, vsebini in uspešnosti dela poslank Državnega zbora Republike Slovenije, smo se odločili narediti še dve študiji primerov, in sicer enega uspešnega in enega neuspešnega primera zakonskega predloga. Naš namen je bil analizirati vsak primer tako, da prikažemo postopek sprejemanja od vložitve zakonskega predloga do sprejema oz. zavrnitve v DZ. Pri tem smo pri vsakem primeru ugotavljali: kdo ga je vložil, kako je potekala razprava v matičnem delovnem telesu in na sejah DZ; kateri poslanci in poslanke so predlog podpirali in kateri so mu nasprotovali; kakšna so bila stališča delovnih teles, strokovnih služb in vlade, ter seveda kakšno vlogo so pri tem odigrale poslanke. Predvsem pa nas je zanimalo, zakaj predlog zakona je oziroma ni uspešno preстал parlamentarne procedure.

Primer »kvote«

V Sloveniji so moškim in ženskam z ustavo in zakoni zagotovljene enake politične pravice, vendar pa te formalnopravne določbe še ne zagotavljajo dejanske enakosti spolov v politični participaciji in političnem odločanju. Glede na delež v celotni strukturi prebivalstva so ženske podprezentirana družbena skupina tako v voljenih kakor v imenovanih političnih telesih, tako na lokalni kakor na državni ravni. Raziskave so pokazale, da je kritična masa, ko določena skupina

lahko vpliva na politične odločitve in spremembe, vsaj ena tretjina.³⁶ V Sloveniji zastopanost žensk na višjih političnih položajih zdaj ne dosega te kritične mase (13,3 odstotka parlamentark v DZ, 5,7 odstotka županj in 17 odstotkov mestnih in občinskih svetnic, tri ministrice oziroma 18,7 odstotka žensk v vladi). Delež žensk, tako na kandidatnih listah kakor na izvoljenih položajih političnega odločanja, je tako nizek, da terjaja uvedbo različnih mehanizmov, ki bi obema spoloma omogočili enake možnosti za vstop v politiko. Eden takšnih mehanizmov so kvote.

Kvote uvrščamo med ukrepe (gl. Antić Gaber 1998, 135–153; Dahlerup 1998, 91–108), s katerimi se pospešuje zagotavljanje enakosti (spolov) na vseh področjih družbenega življenja. V našem primeru pomenijo kvote minimalni delež prisotnosti enega in drugega spola na kandidatnih listah. Njihov namen je obema spoloma omogočiti enake možnosti kandidiranja za politične položaje in zagotoviti, da ženske kot podprezentirana skupina dosežejo vsaj približno enake izhodiščne možnosti za vstop v politiko. S kvotami določamo številčno razmerje med spoloma na kandidatnih listah za voljene politične položaje, bodisi na strankarski bodisi na nacionalni ravni. Kvote se običajno določijo kot začasen ukrep: uporabljajo se, dokler niso odstranjene ovire, ki ženskam preprečujejo vstop v politiko, in dokler ni dosežena uravnotežena prisotnost obeh spolov v politiki.

Parlamentarne pobude za zakonsko ureditev ukrepov za večjo uravnoteženost žensk in moških v političnem odločanju so bile v zgodovini delovanja slovenskega parlamenta večinoma neuspešne oziroma zavrnjene. Vprašanje pozitivnih ukrepov je bilo v državnem zboru obravnavano v predlogih sprememb Zakona o političnih strankah in pri razpravi o Zakonu o enakih možnostih žensk in moških.

V naši študiji bomo poskušali ugotoviti glavne vzroke za neuspeh pri sprejemanju takšnih ukrepov in podrobneje predstaviti argumente

---

³⁶Gl. Abzug in Kelber (1993).

poslancev in poslank za in proti kvotnim določilom.³⁷ Poglejmo, kaj se je v zadnjih desetih letih v zvezi s tem dogajalo v Državnem zboru Republike Slovenije.

Leta 1994 je bilo v prvi obravnavi predloga Zakona o političnih strankah predlagano, da se pred drugo obravnavo preuči možnost vključitve določila, ki bi zavezovalo politične stranke, da na svojih kandidatnih listah zagotovijo, da noben od spolov ne bo zastopan z manj kot 40-odstotnim deležem. V drugi obravnavi je bil sprejet sklep, da naj se v besedilu predloga Zakona o političnih strankah uporabljata moška in ženska oblika (predsednik/predsednica, kandidat/kandidatka, državlján/državljanka, član/članica). Takrat je bil sprejet tudi amandma, ki zavezuje politične stranke, da na kandidatnih listah zagotovijo enakopravno zastopanost obeh spolov. V tretji obravnavi je Vlada RS predlagala, da se odstavek člena, ki določa 40-odstotni delež zastopanosti kandidatk oziroma kandidatov na listah političnih strank, črta iz predloga zakona. Predlog vlade je bil sprejet in to določilo ni bilo vključeno v Zakon o političnih strankah.³⁸ Leta 1994 sprejeti Zakon o političnih strankah je torej določal le, »da mora stranka v svojem statutu navesti način zagotavljanja enakih možnosti pri določanju kandidatov in kandidatk za volitve«.³⁹

Februarja 1995 je poslanec ZLSD in član Komisije za žensko politiko predlagal analizo statotov vseh registriranih političnih strank. Namen predloga je bil ugotoviti, kako ti statuti urejajo zakonsko določilo za zagotavljanje enakih možnosti žensk in moških pri kandidiranju za voljene pozicije oblasti.⁴⁰ Na podlagi te analize, ki je ugotovila, da stranke ostajajo na deklarativni ravni, je bila februarja 1996 na seji

³⁷ Glavni viri informacij so bili zapisniki in magnetogrami sej delovnih teles in državnega zbora, poleg tega pa še pogovori z nekaterimi akterji in analiza odgovorov izvedene ankete med poslankami in poslanci.

³⁸ Prva obravnava: Zapisnik 19. seje DZ RS; druga obravnava: Zapisnik 23. seje DZ RS, 1994; tretja obravnava: Zapisnik 24. seje DZ RS, 1994.

³⁹ ZPolS, 1994.

⁴⁰ Poročilo o delu Komisije državnega zbora RS za žensko politiko za obdobje 1993–1996.

Komisije za žensko politiko obravnavana in sprejeta pobuda, da se predlaga sprememba 1. člena Zakona o političnih strankah, po katerem bi morale stranke za nove volitve kandidirati najmanj tretjino žensk, za vsako novo mandatno obdobje pa delež še povečati vsaj za pet odstotkov, dokler ne bi dosegli enake zastopanosti obeh spolov. V predlogu so bile predvidene tudi finančne stimulacije za zvišanje deleža žensk v parlamentu, in sicer za tiste stranke, ki bi izboljšale delež žensk v poslanski skupini za deset odstotkov.⁴¹ Predlog je skupina poslancev in poslank vložila v parlamentarni postopek marca 1996, vendar pa ni dobil podpore matičnega telesa, Odbora za notranjo politiko in pravosodje, zato predlog za spremembo 1. člena Zakona o političnih strankah v parlamentu ni bil sprejet.⁴²

Podobno se je zgodilo s predlogom za sprejem obvezne razlage 5. točke 19. člena Zakona o političnih strankah, ki ga je v DZ vložila poslanka LDS in predsednica Komisije za žensko politiko. Predlog obvezne razlage 5. točke 19. člena Zakona o političnih strankah se je glasil: »Način zagotavljanja enakih možnosti obeh spolov pri določanju kandidatk in kandidatov za volitve iz 4. točke 19. člena pomeni, da mora statut stranke izrecno določiti postopke in ukrepe pri določanju kandidatk oziroma kandidatov, zaradi česar ne zadostuje zgolj povzemanje ali zgolj izjava oziroma navedba načela enakih možnosti brez takšne izrecne in določne opredelitve postopkov in ukrepov.«⁴³ Predlog DZ ni sprejel.⁴⁴

Leta 1998 se je ponovno začel postopek za sprejem obvezne razlage 5. točke 19. člena Zakona o političnih strankah. Poslanec LDS je na 6. seji Komisije za politiko enakih možnosti sprožil vprašanje enakih možnosti žensk in moških v političnem odločanju in o mogočih načinih, kako pozvati politične stranke, da bi v svoje statute vključile ukrepe za

---

⁴¹ Zapisnik 22. seje Komisije za žensko politiko, 1996.

⁴² Zapisnik 38. seje DZ RS, 1996.

⁴³ ORZPol19, 1998.

⁴⁴ Zapisnik 47. seje DZ RS, 1996.

enakomerno zastopanost obeh spolov.⁴⁵ Razprava o mogočih ukrepih se je nadaljevala na strokovnem posvetu z naslovom »Zastopanost žensk v politiki – lokalne volitve 1998«, kjer so sodelovali strokovnjaki in strokovnjakinje s področja prava, sociologije in političnih ved ter predstavnice ženskih zvez pri parlamentarnih političnih strankah.⁴⁶ Na podlagi posveta se je junija 1998 Komisija za politiko enakih možnosti soglasno odločila, da ponovno sproži parlamentarni postopek za sprejem obvezne razlage 5. točke 19. člena Zakona o političnih strankah (ORZPol19).⁴⁷ Skupina poslancev s prvo podpisano poslaniko SLS in predsednico Komisije za politiko enakih možnosti je julija 1998 vložila v DZ predlog za sprejem ORZPol19. Do konca leta 1998 sta predlog obravnavala Odbor za notranjo politiko in pravosodje ter Sekretariat za zakonodajo in pravne zadeve. Sekretariat je ugotovil, da z vidika skladnosti z ustavo in pravnim redom RS ter z vidika pravno-tehnične obdelave predlog ni sporen. Kljub dejstvu, da je Vlada RS predlogu nasprotovala, je Odbor za notranjo politiko in pravosodje oktobra 1998 sprejel predlog o spremembi ORZPol19. Oktobra 1999 je bil v DZ soglasno sprejet predlog za sprejem ORZPol19, Sekretariatu za zakonodajo in pravne zadeve pa so naročili, da pripravi končno besedilo obvezne razlage.⁴⁸ Novembra 1999 je sekretariat potrdil končno besedilo, ki ga je januarja 2000 Odbor za notranjo politiko in pravosodje soglasno sprejel. Februarja 2000 se je na seji DZ RS obravnavalo končno besedilo predloga ORZPol19. Državni zbor je na glasovanju predlog zavrnil.⁴⁹

Pobuda za obvezno razlago 5. točke 19. člena Zakona o političnih strankah, ki bi zakonsko opredelila ukrepe za povečanje deleža žensk

---

⁴⁵Zapisnik 6. seje Komisije za politiko enakih možnosti, 1998.

⁴⁶Magnetogram strokovnega posveta Komisije DZ RS za politiko enakih možnosti, 1998.

⁴⁷Zapisnik 9. seje Komisije za politiko enakih možnosti, 1998.

⁴⁸Zapisnik 16. seje DZ RS, 1999.

⁴⁹Zapisnik 19. seje DZ RS, 2000.

oziroma za zagotavljanje večje uravnoteženosti spolov v političnem odločanju, je imela podporo tako zainteresiranega telesa državnega zbora, t. j. Komisije za politiko enakih možnosti, kakor matičnih oziroma strokovnih teles – Odbora za notranjo politiko in pravosodje ter Sekretariata za zakonodajo in pravne zadeve, vendar je bil predlog na seji DZ kljub temu zavržen. Na seji Odbora za notranjo politiko in pravosodje je Vlada RS podala svoje argumente proti ureditvi enako-pravne zastopanosti žensk in moških s posebnimi ukrepi. Izrazila je prepričanje, da je to področje že urejeno z Ustavo RS, Zakonom o volitvah v DZ, Zakonom o volitvah predsednika republike ter z Zakonom o lokalnih volitvah. Po njenem mnenju bi bilo neustrezno urejati vprašanje ženskih kvot z ORZPol19 zato, ker bi to pomenilo posredno državno poseganje v interni akt in v avtonomno ureditev političnih strank. Kljub temu da je Sekretariat za zakonodajo in pravne zadeve ugotovil, da je predlog ORZPol19 skladen z ustavo in pravnim redom RS, so se na seji DZ pojavili nasprotni argumenti, češ da je takšna zahteva protiustavna, torej v nasprotju s 14. členom ustave, ki govori o enakosti pred zakonom.

Da bi ugotovili, ali se stališča do vprašanja kvot in razprave o njih razlikujejo med parlamentarkami in parlamentarci in kako, smo analizirali tri obravnave predloga za sprejem ORZPol19: dve obravnavi v DZ, ki sta potekali oktobra 1999 in februarja 2000, ter obravnavo na Odboru za notranjo politiko in pravosodje, ki je potekala januarja 2000.⁵⁰

Oktobra 1999 je skupina poslank in poslancev s prvopodpisano poslanko SLS in predsednico Komisije za politiko enakih možnosti v državni zbor predložila v ponovno obravnavo predlog za sprejem obvezne razlage 5. točke 19. člena Zakona o političnih strankah, ki je bil obravnavan na 16. seji državnega zbora RS. V imenu predlagateljev in predlagateljic je prvopodpisana kratko pojasnila razlog za vlo-

---

⁵⁰Magnetogram 16. seje DZ, 1999; Magnetogram 19. seje DZ, 2000; Magnetogram 33. seje Odbora DZ RS za notranjo politiko in pravosodje, 2000.

žitev predloga, predstavila besedilo obvezne razlage ter obrazložila, kakšne posledice ima ta določba za politične stranke in za enakopravnejši položaj žensk v političnem prostoru. Poudarila je, da predlog za sprejem ORZPol19 ne presega okvirov zakona, ampak le obvezuje politične stranke, da v statutu uredijo vprašanje enakosti spolov. Dotedanja praksa je namreč pokazala, da statuti političnih strank le deklarativno povzemajo zakonsko določilo za zagotavljanje enakih možnosti, ne sprejemajo pa nikakršnih postopkov in ukrepov za doseg tega cilja. Predpisani delež kandidatk (ni uporabila izraza »kvota«) je opredelila le kot enega od ukrepov za zagotavljanje enakih možnosti spolov, za katerega pa se stranka sama odloči. Pri argumentih za sprejem obvezne razlage se je sklicevala predvsem na poslance in poslanke, ki so vložili predlog, ter na politične stranke, ki so v statutih že opredelile načine za zagotavljanje enakih možnosti žensk in moških. V nadaljevanju diskusije je sodeloval le še poslanec ZLSD, ki je na kratko obrazložil svojo podporo predlogu ORZPol19.

Na seji DZ, kjer je bil ponovno vložen predlog ORZPol19, sta torej sodelovala le poslanka in poslanec, ki sta podpirala predlog; nihče od poslank oziroma poslancev, ki so predlogu nasprotovali, na seji ni predstavil svojih argumentov. Obravnava je bila izjemno kratka in na koncu so poslake in poslanci soglasno sprejeli sklep, da predlog ponovno sprejme v obravnavo DZ ter da sekretariat za zakonodajo in pravne zadeve pripravi končno besedilo obvezne razlage.

Obravnava ORZPol19 se je nadaljevala januarja 2000 na seji Odbora za notranjo politiko in pravosodje. Poslanka SLS je na kratko obrazložila sklepe, ki so bili sprejeti na seji DZ. Pojasnila je, da se besedilo obvezne razlage, ki ga je predlagala skupina poslancev, ne razlikuje od besedila, ki ga je potrdil sekretariat za zakonodajo in pravne zadeve, in predlagala, da se besedilo obvezne razlage sprejme in da se točka uvrsti na prvo sejo DZ. Razprave ni bilo. Odbor je soglasno sprejel besedilo obvezne razlage ORZPol19.

Predlog končnega besedila obvezne razlage 5. točke 19. člena Zakona o političnih strankah je bil obravnavan na 19. seji DZ februarja

2000. Svojih argumentov niso predstavili niti predstavnica odbora niti predstavnik vlade niti predstavniki poslanskih skupin. V razpravi so sodelovali le trije poslanci: poslanec ZLSD, ki je predlog podprl, ter poslanca SNS in SLS, ki sta mu nasprotovala. V razpravi ni sodelovala nobena poslanka. V razpravi so bili nanizani argumenti v prid obvezni razlagi oziroma proti njej. Med argumenti »za« je bilo slišati: da ta določba ni tako strogo zavezujoča za politične stranke kot nekateri drugi ukrepi, na primer ko morajo stranke s tajnim glasovanjem določiti kandidate in kandidatke (kvote niso bile eksplicitno omenjene); da so v nekaterih drugih evropskih državah sprejeli veliko bolj zavezujoče zakonodaje, zato je obvezna razlaga minimum, ki naj bi prispeval k večji enakopravnosti žensk in moških; da je enakopravnost mogoče dosegati bodisi z zakonsko prisilo s kvotami⁵¹ bodisi z drugačnim odnosom političnih strank do tega vprašanja, kar naj bi spodbudila obvezna razlaga; da se bo na podlagi obvezne razlage vsaka stranka lahko odločila za svoj način spodbujanja uravnotežene zastopanosti spolov.

Med argumenti »proti« pa so bili predstavljeni tile: da so ženske v Sloveniji enakopravne, s takšnim ukrepom pa bi ženskam to enakopravnost le odvzeli; da je treba ženskam prepustiti tako odločitev za vstop v politiko kot odločitev, katerega kandidata ali kandidatko bodo volile; da statut politične stranke ne more opredeljevati ničesar, kar je nad ustavo. Med glasovanjem so poslanci in poslanke zavrnil predlog obvezne razlage 5. točke 19. člena Zakona o političnih strankah. Šestindvajset jih je glasovalo »proti« in 19 »za«.

Naj na koncu nanizamo nekaj razlogov za to, da predlog spremembe zakona, ki bi uvajal posebne ukrepe za povečanje deleža žensk v politiki, ni dobil zadostne podpore, ne glede na to, da so se poslanke in poslanci, ki so se zavzemali zanje, izogibali uporabi termina kvote, ki ima v javnosti izrazito negativno konotacijo:

1. Eden od razlogov, zakaj predlog spremembe zakona, ki bi uvajal posebne ukrepe za povečanje deleža žensk v politiki, ni dobil zadostne

---

⁵¹ Kvote so bile predstavljene kot grožnja.

- podpore, je gotovo v majhnem številu poslank v DZ. V času, ko je potekala razprava o predlogu obvezne razlage 5. točke 19. člena Zakona o političnih strankah, je bilo v DZ le sedem poslank oziroma 7,8 odstotka. V skupini poslank in poslancev, ki so predlagali ORZPol19 v obravnavo DZ, so bile tri poslanke: iz SLS in SKD in poslanka narodne skupnosti. Poslanke SLS in SKD nista dobili popolne podpore svojih poslanskih skupin. Predloga nista podprli niti tisti poslanski skupini, ki sta še imeli ženske parlamentarke, DeSUS in SNS. Predlog je dobil trdno podporo poslanske skupine ZLSD (brez poslanke v DZ) in mnogih poslancev LDS (imela eno poslanko).
2. Pomemben razlog je tudi ta, da so poslanke zelo redko sodelovale v razpravah o takšnih ukrepih. Na primer, v razpravah o predlogu obvezne razlage 5. točke 19. člena Zakona o političnih strankah v DZ in v Odboru za notranjo politiko in pravosodje je sodelovala samo ena poslanka, predstavnica skupine poslank in poslancev, ki so vložili predlog za ponovno obravnavo ORZPol19 in hkrati predsednica Komisije za politiko enakih možnosti.
  3. Pomemben dejavnik, da predlog ni dobil dovolj podpore v parlamentu, je tudi, da mu je nasprotovala Vlada RS. Vlada je podala mnenje, da je vprašanje ženskih kvot neustrezno urejati z ORZPol19, ker bi tako država posredno posegala v statut in avtonomijo političnih strank.
  4. Obravnave ORZPol19 v delovnih telesih in v DZ so bile sorazmerno kratke in v razpravah je sodelovalo le manjše število poslank in poslancev. V glavnem je bilo pojasnjeno besedilo predloga in kaj ta določba pomeni. Razprava *pro et contra* se je v DZ razvila samo med dvema poslancema, poslancem ZLSD, ki je podpiral predlog, in poslancem SNS, ki je predlogu nasprotoval. Interes za ta predlog je bil očitno majhen. Kljub tehtnim argumentom za sprejem obvezne razlage in stalni podpori delovnih teles, ki so predlog obravnavala, je bil predlog v končni obravnavi zavržen.
  5. Prevelika splošnost oziroma neizdelanost 4. točke 19. člena, v katerem je zapisano, da morajo biti pri določanju kandidatk in kandida-

tov za volitve zagotovljene enake možnosti, so predlagatelji skušali uvesti dodatno določilo o postopkih in ukrepih, ki jih mora v svojem statutu zapisati in nato izvajati politična stranka, vendar pa ti ukrepi in postopki niso bili nikjer opredeljeni: stranke naj bi jih urejale same. Prav zaradi te splošnosti oziroma neizdelanost so se mnogi poslanci in tudi vlada sklicevali na to, da je to določilo že urejeno z ustavo, in na tej podlagi nasprotovali predlogu. Splošnost so priznavali tudi zagovorniki obvezne razlage, kar so pojasnjevali tudi z »bolje to kot nič«. ⁵²

Politična in javna podpora kvotam je zelo nizka tudi zaradi neustreznega vedenja o različnih politikah enakosti spolov. Poslanke in poslanci in širša politična javnost ter akterji bi potrebovali več informacij o mogočih strategijah in o konkretnih pozitivnih izkušnjah z uvedbo različnih ukrepov za uravnoteženo zastopanost žensk in moških, ki so jih uvedle posamezne države EU in ki jih uporabljajo v sami politiki za enakost spolov v EU.

Primer Zakona o umetni oploditvi z biomedicinsko pomočjo

Drugi primer, ki smo ga raziskovali, je primer sprejemanja zakona o možnostih oploditve z biomedicinsko pomočjo (OBMP). Ta zakon je uspešno preстал parlamentarno proceduro, kasneje pa je bila novela zakona, ki je omogočala takšno pomoč tudi zdravim samskim ženskam, razveljavljena zaradi negativnih rezultatov referendumu.

Glede na to, da se s problemom neplodnosti srečuje vedno več ljudi (okrog deset odstotkov celotnega prebivalstva v plodnem obdobju); da je medicina pri dajanju pomoči na tem področju močno napredovala; da je 50 odstotkov neplodnosti mogoče odpraviti s pomočjo biomedicinskih postopkov; da je mogoče izvesti tudi postopke zunajtelesne oploditve itn., je logično pričakovati, da država to področje tudi zakonsko uredi.

⁵²Poslanec ZLSD, 19. seja DZ, 2000.

Da bi bolje pojasnili celotno zadevo moramo poseči nekoliko v zgodovino. Slovenija je ena redkih držav, ki z ustavo zagotavlja svobodno odločanje o rojstvu svojih otrok.⁵³ Država pa je dolžna zagotoviti možnosti za uresničevanje te svoboščine ter ustvarja razmere, ki omogočajo staršem, da se odločijo za rojstva svojih otrok. Leta 1977 pa je bil sprejet še Zakon o zdravstvenih ukrepih za uresničevanje pravice do svobodnega odločanja o rojstvu otrok, ki je omogočal odpravljanje zmanjšane plodnosti z zdravljenjem, to je s strokovnim posvetovanjem, zdravili, kirurškimi posegi in umetno osemenitvijo. Po tem zakonu je bila mogoča homologna⁵⁴ in heterologna⁵⁵ osemenitev. Zgoraj omenjena praksa se je izvajala vse do leta 1994, ko je del medicinske stroke menil, da naj bi se s postopki umetne osemenitve povečalo tveganje za aids in hepatitis. Obenem je bilo število brezplačnih poskusov umetne oploditve od leta 1996 omejeno na štiri postopke: vse nadaljnje postopke morajo plačati pacientke same, pacientkam oziroma pacientom, ki pa se obrnejo po pomoč v tujino, pristojne institucije v Sloveniji ne povrnejo stroškov.

Zaradi problemov v zvezi z izvajanjem leta 1977 sprejetega zakona je bilo treba to področje nujno ponovno zakonsko urediti. Ministrstvo za zdravstvo je zato novi zakon o postopkih umetne oploditve in ravnanju s človeškimi zarodki pripravljalo skupaj z medicinsko stroko, državo, cerkvijo in civilno družbo od leta 1994 do leta 1998. Predlog zakona je podprl tudi najvišji strokovni organ v zdravstvu – strokovni svet – in ga posredoval ministrstvu v nadaljnji postopek. Zakon je bil vložen v parlamentarno proceduro 2. aprila 1999. Ker je pristojno ministrstvo po mnenju nekaterih poslank in poslancev predolgo pripravljalo zakon, so se odločili, da v parlamentarni postopek vložijo »svoj zakon«. Med predlagatelji so bili poslanke in poslanci iz vseh par-

⁵³Gl. Ustavo Republike Slovenije, 55. člen.

⁵⁴Homologni postopki oploditve so tisti, pri katerih se uporabijo spolne celice para, kateremu se pomaga.

⁵⁵Pri heterolognih postopkih se lahko uporabijo ali semenske celice darovalca ali jajčne celice darovalke.

lamentarnih strank, iz vladnih in opozicijskih (devet iz LDS, sedem iz SLS, po dva iz DeSUS in SDS, po eden iz SKD in ZLSD), med njimi tudi štiri poslanke.

Ker sta se pojavila dva zakona, ki urejata isto področje, so se vlada, predlagatelj in predlagateljice po več razpravah dogovorili, da vlada svoj predlog zakona umakne iz nadaljnje procedure. Sprva je bila obravnava vladnega predloga zakona le zadržana, maja 1999 pa je vlada svoj predlog zakona tudi dokončno umaknila; obveljal je t. i. poslanski predlog zakona, ki je šel v nadaljnjo parlamentarno proceduro.

DZ je še isti mesec (26. maja 1999) na svoji 14. redni seji prvič obravnaval predlog Zakona o postopkih umetne oploditve in ravnanju s človeškimi zarodki (ZPUOCZ). Poslanci in poslanke so z veliko večino (samo z enim glasom proti) odločili, da je besedilo predloga ZPUOCZ primerno za drugo obravnavo. Svoje mnenje k predlogu ZPUOCZ je podala tudi vlada, ki je imela štiri bistvene pripombe: menila je, da je naslov zakona neustrezen, saj ne govori o zdravljenju neplodnosti in oploditvi z biomedicinsko pomočjo, ampak le o postopkih umetne oploditve in ravnanju s človeškimi zarodki; ni se strinjala, da so med izvajalci postopkov umetne oploditve omenjeni tudi strokovnjaki (biologi, farmacevti ali veterinarji); nasprotovala je tudi 47. členu, da za navedene bolnišnice, ki že opravljajo postopke umetne oploditve, ne velja ponovno preverjanje izpolnjevanja pogojev za izvajanje teh postopkov; kot najbolj pomembno pomanjkljivost pa je navedla, da t. i. poslanski zakon ne navaja nobenega internega nadzora v samem centru, kjer se ti postopki opravijo. Vlada je tudi predlagala, da se predlog zakona sprejema po rednem in ne hitrem postopku, kakor so to sprva predlagali poslanci.

V začetku junija 2000 je DZ na svoji 49. izredni seji opravil drugo obravnavo predloga Zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo (ZZNPOB), poslanci pa so glasovali o več amandmajih oziroma spremembah členov. Spremembe oziroma različna mnenja so se nanašala na nekaj vprašanj, in sicer na to, kje se lahko izvajajo postopki OBM, ali izključno v javnih zdrav-

stvenih zavodih ali tudi v zasebnih ustanovah, in na to, ali morajo imeti ti zavodi interni nadzor (interni, strokovni nadzor je po zakonu predpisan v javnih zdravstvenih zavodih, ne pa pri zasebniku). Poslanke in poslanci so sprejeli sklep, da predlog zakona za tretjo obravnavo pripravijo predlagateljki zakona.

Na tretji obravnavi predloga ZZNPOB na 1. nadaljevanju 19. izredne seje OZDDSP 21. junija 2000 so poslanke in poslanci razpravljali še o dodatnih amandmajih; še posebno so bili izpostavljeni amandmaji poslanske skupine LDS, ki naj bi pomembno posegali v pripravljene in usklajeni zakon. Še posebno sporen je bil za nekatere amandma, po katerem bi postopke oploditve z biomedicinsko pomočjo omogočili tudi samskim ženskam, to je ženskam brez stalnega partnerja oziroma brez ugotovljene medicinske indikacije neplodnosti, tako kot jim je bilo to omogočeno po prvem zakonu iz leta 1977. Ta amandma je pomenil bistveno spremembo glede na dotedanji predlog zakona. Nekateri predstavniki pravne in medicinske stroke ter komisije za medicinsko etiko so ga ocenili kot popolnoma nesprejemljivega. Drugi, na primer nekateri poslanci LDS, pa so opozorili, da ne prinaša pravzaprav nič novega, saj veljavni zakon samske ženske brez stalnega partnerja ni izvil iz te pravice. Odbor o amandmajih ni sklepal, ker še ni imel pisnih mnenj vlade, zdravstvenega sveta in sekretariata za zakonodajo.

Tretja obravnava zakona v DZ je sledila 20. julija istega leta. Večina poslanev in poslank je menila, da je treba zakon čim prej sprejeti. Poudarili so, da čaka nanj veliko pacientk in pacientov, ki jim onemogočajo zdravljenje neplodnosti in pomoč pri oploditvi. Razprava je postala najbolj polemična, ko je šlo za vprašanje, ali se omogoči umetna oploditev tudi samskim zdravim ženskam, brez medicinske indikacije. Po burni in polemični razpravi, ki je bila tu in tam pod nivojem institucije, v kateri se je odvijala, so poslanke in poslanci s 40 glasovi proti in 33 za zavrnilo amandma k 5. členu, ki se je nanašal na umetno oploditev samske ženske brez stalnega partnerja oziroma ugotovljene neplodnosti. Pri tem je bil najpogosteje uporabljen argument,

da pri samski ženski načeloma ni mogoče ugotoviti neplodnosti, zakon pa da govori prav o zdravljenju neplodnosti. Nekateri poslanci so trdno zagovarjali stališče, da se samski ženski brez stalnega partnerja oziroma dalj časa trajajoče zunajzakonske zveze ne omogočijo postopki umetne oploditve.

V diskusiji se je izkazalo, da so bili proti 5. členu predloga zakona predvsem poslanke in poslanci iz strank desno od sredine; za tak predlog pa poslanci strank levo od sredine. Omenjeni člen zakona na glasovanju ni dobil podpore, celoten predlog zakona (ZZNPOB) pa je bil sprejet z 61 glasovi za in štirimi proti, ob navzočnosti 67 poslancev in poslanek.

Po sprejetem zakonu o zdravljenju neplodnosti in oploditvi z biomedicinsko pomočjo (ZZNPOB) je skupina poslanek in poslancev oktobra 2000 vložila nov predlog zakona, in sicer Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih umetne oploditve z biomedicinsko pomočjo (ZZNPOB-A). Skupina poslanek in poslancev s prvopodpisanimi poslanko in poslancem LDS je menila, da sprejeti zakon zdravljenja neplodnosti ne ureja zadovoljivo, novi predlog zakona pa naj bi odpravil najhujše pomanjkljivosti. S predlagano novelo zakona so poslanci LDS želeli opozoriti, da je zakon po sprejetju zaradi pomanjkljivosti odpravil postopke umetne oploditve z biomedicinsko pomočjo, in tako ponovno začeli razpravo o pravicah samskih žensk, žensk brez partnerja oziroma brez ugotovljene neplodnosti, do umetne oploditve. Svoje prepričanje so utemeljevali s pravico do svobodnega odločanja o rojstvu svojih otrok, zagotovljeno že v ustavi.

V tej živahni razpravi se je, kot že rečeno, najbolj zapletalo glede vprašanja, ali se postopki umetne oploditve omogočijo tudi samskim ženskam, ki nimajo (ugotovljenih) zdravstvenih težav in ovir za naravno oploditev, imajo pa morda druge (moralne) zadržke (spolna zloraba, slabe izkušnje, nimajo stalnega partnerja idr.). V svojih nastopih so bili nekateri poslanci v svojih diskusijah žaljivi (nekateri so na primer predlagali, naj si te ženske najprej priskrbijo psihiatrično pomoč). Po-

slanci, predvsem iz vrst LDS, pa tudi iz drugih poslanskih skupin, so pozvali k čim prejšnjemu sprejetju zakona in končanju dolgotrajnih razprav, da bi se izognili zlorabi zakona in temu, da bi bili postopkov deležni tudi homoseksualni pari, transvestiti idr. (kar so kot problematično izpostavili nekateri poslanci NSi), pa so predlagali, naj o teh posameznih primerih presodi posebna komisija. Menili so, da se zaradi teh »posebnih« primerov ne bi smelo zavlačevati s sprejetjem zakona za druge pacientke in paciente, ki so zaradi dolgoletnega sprejemanja zakona že v časovni stiski (časovna omejenost rodne dobe pri ženskah).

Zaradi nestrinjanja z omenjenim predlogom zakona so nekatere poslanske skupine (NSi, SDS, SNS in SMS) najavile obstrukcijo in zapustile sejo. Poslanci, ki so ostali v dvorani, so glasovali o naslovu predloga zakona v celoti in še o zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo – hitri postopek (ZZNPOBA), prav tako v celoti. Zakon je bil sprejet s 43 glasovi za in dvema proti; prisotnih je bilo 46 poslancev. Vendar pa je bil kasneje (17. junija 2001) izveden naknadni zakonodajni referendum, na katerem so se volilke in volilci odločali proti tej pravici, zato zakon ni stopil v veljavo.

Glavnina razprave o zakonskih rešitvah, ki zadevajo vprašanje zdravljenja neplodnosti in postopkov oploditve z biomedicinsko pomočjo, je potekala v času, ko je bilo v parlamentu samo sedem poslank (nekaj časa ob koncu mandata jih je bilo 11, od teh je bila večina iz strank desnosredinske politične opcije, ki so zapolnile izpraznjene seže po oblikovanju vlade A. Bajuka). Maloštevilne poslanke že od vsega začetka niso bile enotnega mnenja glede tega vprašanja. Najverjetneje so pri tem odigrale veliko vlogo (ideološke) usmeritve strank, ki so jim pripadale. T. i. poslanski zakon so v skupini vložile štiri od sedmih poslank (iz LDS, SLS, SKD in DeSUS), niso pa ga podprle poslanke SDS, SNS in poslanka narodnosti. Med njimi je bila tudi poslanka SDS, zdravnica po poklicu, ki je kot predsednica Odbora za zdravstvo, delo, družino in socialno politiko vodila večino razprav o

tem predlogu. Po drugi strani je poslanski predlog tega zakona vložila skupina poslank in poslancev s prvopodpisanim poslancem iz LDS. Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih umetne oploditve z biomedicinsko pomočjo je vložila skupina poslank in poslancev, med katerimi so bili prav tako prvopodpisana poslanec in poslanka LDS, torej iz levosredinske stranke.

Če poskusimo ugotoviti, zakaj sta predloga Zakona o postopkih umetne oploditve in ravnanju s človeškimi zarodki (ZPUOCZ) in Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih umetne oploditve z biomedicinsko pomočjo (ZZNPOB-A) uspešno prestala parlamentarni postopek, lahko najdemo več razlogov:

1. Vsekakor je pomembno vlogo odigralo dejstvo, da je šlo za nujno zadevo, za neizvajanje določil prejšnjega zakona, saj so številni pari, pri katerih so ugotovili neplodnost, čakali na sprejem tega zakona in na ponovno izvajanje zdravljenja in umetne oploditve.
2. Zagotovo je svojo vlogo odigral tudi pritisk civilnodružbenih organizacij, ki so se ukvarjale s pomočjo tem parom in opozarjale na posledice, če zakon ne bi bil sprejet.
3. Za nekatere poslanke in poslance je mogoče tudi reči, da so imeli posluš za vprašanja pravic družbenih manjšin v tistem delu, ko je šlo za obravnavo zakona o spremembah in dopolnitvah zakona, ki naj bi omogočal pomoč tudi samskim ženskam brez stalnega partnerja in ugotovljene medicinske indikacije neplodnosti.
4. Pri delu (predvsem) poslank in poslancev iz LDS pa tudi iz ZLSD je šlo tudi za močan javni angažma v podporo pravici neke družbene manjšine, ki je prešibka, da bi se sama lahko postavila za svojo pravico.

PARLAMENTARNO OKOLJE IN ŽENSKE V NJEM

Kako se poslanke znajdejo v novih razmerah, kakšen je njihov odnos do stranke in strankarske discipline, katere so njihove prioritete pri delu, stili političnega odločanja, politične ambicije in ovire v politični karieri, ter kakšen je odnos do žensk v politiki. Zato, da bi o tem izvedeli kaj več, smo opravili intervjuje z vsemi poslankami in istim številom poslancev iz istih poslanskih skupin in ugotavljali, v čem se njihova mnenja razlikujejo.⁵⁶

Strankarska disciplina in samodisciplina

V vseh parlamentih se poslanke in poslanci srečujejo s problemom strankarske discipline, pogosto se o njih govori kot o glasovalnem stroju, sami pa se najbrž velikokrat spopadajo z dilemo, kakšno odločitev podpreti: ali tisto, ki jo podpira njihova stranka, ali tisto, ki se njim osebno zdi primernejša. V našem primeru pa je pomembno: ali ženske v parlamentu podpirajo tiste rešitve, ki bodo v prid ženskim interesom, ali pa tiste, kakršne od njih pričakuje stranka. Po veliki »ženski zmagi« in izvolitvi 101 laburistične poslanke v britanski parla-

---

⁵⁶Demografska struktura intervjuvanih bistveno ne odstopa od demografske strukture DZ v mandatu 2000–2004, saj je bila povprečna starost intervjuvanih poslank in poslancev 51,7 leta. Poslanke so bile v povprečju starejše (54 let) od poslancev za skoraj pet odstotnih točk. Vsi so imeli najmanj srednješolsko izobrazbo (pet), dva višješolsko, 14 visokošolsko, dva pa magistrski naziv. Med poklici so prevladovali poklici s področja humanistike in družboslovja, le dva sta bila s področja naravoslovja.

ment leta 1977 je na primer sledilo veliko razočaranje nad novimi poslankami, ki so jih v tisku vztrajno označevali za tiste, ki slepo sledijo Blairovi vladi (Childs 2002, 143).

Kako pa je s tem pri nas? Med našimi poslankami in poslanci pri upoštevanju strankinih odločitev v zakonodajnem delu ni bistvenih razlik: po njihovem mnenju strankine odločitve pogosto upoštevajo, manjkrat občasno, vedno pa strankine odločitve upoštevajo le redki. Pogosto po lastni presoji oziroma v nasprotju s stališčem stranke glasuje samo ena poslanka. Od nekaterih poslank in poslancev je stranka zahtevala tudi pojasnilo za drugačno glasovanje (med njimi več poslancev). Večina poslank in poslancev pa meni, da ne odstopa od povprečja poslušnosti svojih poslanskih kolegov, vendar se kot manj poslušni bolj vidijo poslanci in kot bolj poslušne poslanke, pri čemer lastni presoji bolj zaupajo poslanke z levega političnega spektra, presoji stranke pa poslanke iz strank desno od sredine.

Prioritete dela

Nemalokrat se pričakuje, da bodo imele ženske v zakonodajnem delu drugačne prioritete od moških. V nekaterih državah z daljšo tradicijo raziskovanja delovanja žensk v zakonodajnih organih so ugotovili, da so bile nekatere zakonodajne odločitve sprejete šele takrat, ko so ženske dosegle vsaj kritično maso zastopanosti (Grey 2002), ker so njihove prioritete drugačne. Mnenja naših poslank so deljena: polovica poslank meni, da ženske imajo drugačne prioritete, polovica pa, da jih nimajo. Poslanci so pri tem bolj enotni, saj jih kar dve tretjini meni, da ženske v zakonodajnem delu nimajo drugačnih prioritet. Tisti poslanci, ki menijo, da imajo poslanke drugačne zakonodajne prednosti, pojasnjujejo svoje prepričanje takole: poslanke se bolj zanimajo za socialna vprašanja; so bolj socialno pravične, bolj jih zanimajo mirovna vprašanja in praktične stvari; bolj uporabljajo spolno specifično terminologijo in so bolj aktivne na področjih, povezanih z ženskami in enakopravnostjo spolov. Med poslankami, ki menijo, da imajo ženske drugačne prioritete, pa vidijo razliko v tem, da se po njihovem mnen-

ju poslanke manj zanimajo za zunanjo politiko in finančna vprašanja; bolj jih skrbijo socialna vprašanja, družina, kultura, okolje in šolstvo; moški se bolj osredotočajo na čiste politične teme, ženske pa na konkretne zadeve. Ko gre za njihove osebne prioritete pri zakonodajnem delu, pa se razlike pokažejo le pri zunanji politiki in EU, ki ju imajo za prioriteto bolj poslanci kot poslanke.

Bolj razvidne so razlike, ko gre za ocenjevanje pomembnosti sprejetih zakonov:⁵⁷ med poslankami prevladuje usmerjenost na vprašanja pravic iz delovnih razmerij, družinske politike in enakosti, med poslanci pa zakoni s področja lokalne samouprave in urejanja zunanjih zadev, ki jih poslanke ne navajajo. Med razpravljanjem o odnosu poslancev in poslank do zavrženih zakonskih predlogov so poslanke največkrat navedle kot pomembnega zakon o oploditvi z biomedicinsko pomočjo, pri poslancih pa noben zakon ni posebno izstopal. O tem, da se poslanke le čutijo zavezane pričakovanjem »svojega spola«, priča tudi dejstvo, da poslanke kot svoje največje uspehe največkrat omenjajo teme oziroma vprašanja, povezana z enakostjo žensk in moških (zakon o enakih možnostih, ustavne spremembe za uravnoteženo zastopanost žensk v politiki, raba obeh spolnih slovničnih oblik).

Po vsem, kar smo navedli, lahko sklepamo, da so prioritete delovanja poslank in poslancev v zakonodajnem delu vendarle nekoliko različne in da poslanke namenjajo večjo pozornost vprašanjem socialne pravičnosti in enakosti kot poslanci.

Stil političnega delovanja

Eno od pomembnih vprašanj, povezanih z delovanjem žensk v zakonodajnih telesih, je: ali bodo ženske preprosto sprejele uveljavljeni

⁵⁷ Poslanke so kot pomembne največkrat navedle naslednje zakonske predloge: zakon o plačah v javnem sektorju (petkrat), zakon o delovnih razmerjih (trikrat), zakon o knjižničarstvu (trikrat), zakon o enakih možnostih (trikrat), zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (dvakrat), zakon o tujcih (enkrat) in zakon o Romih (enkrat).

način delovanja v zanje novih razmerah ali pa jih bodo poskušale spremeniti (Thomas 1994; Grey 2002); ali povedano drugače: ali bodo delovale kot moški v politiki ali bodo razvile drugačen stil političnega odločanja, bodo uveljavile nove vrednote, se bolj usklajevale in pogajale, upoštevale tudi interese civilnodružbenih organizacij ipd.

Razlike med našimi poslanci in poslankami se pokažejo že pri tem, da pri ocenjevanju pomembnosti vrednot oziroma značilnosti politika oziroma političarke poslanke pripisujejo večjo pomembnost kot poslanci poštenosti, človečnosti, sposobnosti reševanja konfliktov in retorični sposobnosti. Čeprav je videti, da so pogajanja sprejeta kot sestavni del njihovega dela, saj večina poslank in poslancev meni, da so pogajanja samo občasno težavna, in čeprav več poslank kot poslancev meni, da so pogajanja pogosto težka, pa po drugi strani poslanke pravijo, da se bolj pogosto pogajajo kot poslanci.

Naše poslanke (še) niso razvile kakšnih posebnih ali novih oblik in načinov dela v parlamentu in so sprejele že uveljavljene načine dela. Tako poslanke kakor poslanci namreč pri odpiranju novih političnih tem in vprašanj probleme ali zaznajo sami (sami ugotovijo zakonske pomanjkljivosti, ki jih je treba odpraviti) ali jih k temu spodbudijo mediji, ali pa jih nanje opozorijo volilke in volilci; informacije si pridobijo iz medijev in od zainteresiranih subjektov; posvetujejo se v poslanski skupini, s strokovnimi službami v parlamentu in zunaj njega ter z vladnimi službami. Pri tem bistvenih razlik ni.

Tudi pri ocenjevanju pomena zunanje podobe politika oziroma političarke ni razlik. Večina meni, da je zunanji videz za politika ali političarko pomemben. Vzornike pa ima več poslank kot poslancev: vsi navedeni vzorniki razen ene vzornice pa so moškega spola.

Politična kariera, ambicije in ovire

Če izhajamo iz dejstev: da so štirje poslanci in samo ena poslanka v parlamentu četrti mandat; da med tistimi, ki so v parlamentarnih klopeh prvi mandat, prevladujejo poslanke; da je le šest poslancev

imelo pred vstopom v parlament kakšno politično funkcijo, vsi drugi, razen enega, ki je bil še študent, pa so pred tem opravljali svoj prvotni poklic; da je v starosti pod tridesetim letom stopilo v politiko enako število poslank in poslancev, v starosti od 30 do 35 let pa več poslancev kot poslank in da je več poslank kot poslancev stopilo v politiko po štiridesetem letu starosti, lahko sklepamo, da se politična poslanska kariera sicer gradi postopoma, da pa poslanci hitreje zasedejo visoke položaje kot poslanke, saj od začetka politične kariere do vstopa v parlament pri poslancih povprečno traja 5,2 leta, pri poslankah pa skoraj še enkrat več (9,75 leta).

Med osebami, ki so intervjuvane poslanke in poslance v politični karieri najbolj spodbujale, se pri poslankah najpogosteje pojavljajo možje oziroma partnerji, pri poslancih pa so na prvem mestu strankarski kolegi.⁵⁸ Ženske kot družbena skupina pa so imele večjo vlogo pri politični karieri poslank kot poslancev. Pri poslancih, ki navajajo, da so imele ženske kakšno vlogo v njihovi politični karieri, so to ženske iz njihovega zasebnega življenja (matere in žene), pri poslankah pa so to javno izpostavljene in aktivne posameznice, ki so jih spodbujale ali ki so jim bile za zgled.

Več poslancev kot poslank meni, da so ženske in moški enako ambiciozni, več poslank kot poslancev pa, da so bolj ambiciozni moški, nihče pa, da so bolj ambiciozne ženske. A uresničitev političnih ambicij poslank in poslancev je v marsičem odvisna od podpore stranke. S podporo stranke pri kandidaturi je bilo zadovoljnih več poslancev kot poslank, s podporo pri političnih ciljih pa več poslank kot poslancev. S sedanjimi političnimi funkcijami ni zadovoljnih le nekaj poslancev. Ugotoviti je mogoče, da so ambiciozni tako poslanke kakor poslanci in da se velika razlika pokaže le pri zelenih mestih v vladi, ki si jih želi več poslancev kot poslank. Poleg tega pa si želijo še: vodenje odbora ali komisije, vodenje parlamenta in funkcije v mednarodnih telesih.

⁵⁸Naj opozorimo še na to, da se je pri manj kot polovici anketiranih poslank in poslancev že kdo iz njihove družine ukvarjal s politiko. Pri poslankah so to možje, pri poslancih pa se žene ali partnerke s politiko ne ukvarjajo, v njihovih družinah se s politiko ukvarjajo predvsem moški člani družine (brat, oče ali sin).

Čeprav se je dve tretjini poslank in poslancev v svoji politični karieri srečevalo tudi z ovirami (med ovirami je pri poslankah v različnih zvezah največkrat omenjena družina,⁵⁹ medtem ko poslanci družine kot ovire ne navajajo), bo na prihodnjih volitvah ponovno zagotovo kandidiralo več poslancev kot poslank. Več poslank kot poslancev pa ne bo ponovno kandidiralo, kar zagotovo ni spodbudno, saj to pomeni, da se bo nadaljevala težnja, da med poslankami prevladujejo novinke.

Odnos do žensk v politiki

Za politiko velja, da je moško področje. Moški so zase oblikovali okolje, v katerem delujejo, postavili pravila igre, norme obnašanja (Ross 2002, 193), ženske pa so na tem področju novinke. Pri tem ne gre samo za pisana pravila (kot je na primer poslovnik DZ), ampak tudi za mnoga druga nenapisana pravila, norme in prakse, ki so tako rekoč nedotakljivi.

Kakšno je torej parlamentarno okolje, če ga obravnavamo v odnosu do žensk? Več poslancev kot poslank meni, da je parlamentarno okolje do žensk prijazno. Da ne obstajajo kakšna posebna (skrita ali nenapisana) pravila, ki ženskam škodujejo, so prepričani skoraj vsi poslanci in poslanke, samo ena poslanka meni, da taka pravila obstajajo (zelo prikrito izločanje žensk iz nekaterih zadev). Različna mnenja imajo poslanke in poslanci tudi o posebnih ženskih organizacijah oziroma skupinah. Te v parlamentu podpira dvakrat več poslank kot poslancev, večina poslank je tudi članic kakšne ženske skupine oziroma organizacije (Koalicije za uravnoteženo zastopanost moških in žensk v politiki, Ženskega foruma, Ženske zveze pri NSi in Lokalne ženske mreže).

⁵⁹Ko govorimo o družini, naj omenimo, da je več kot dve tretjini poslank in poslancev poročenih, manj kot ena tretjina pa jih živi v partnerski zvezi oziroma so samski. Otroke ima 19 poslank in poslancev, od tega pet po enega otroka, 10 po dva otroke, trije po tri otroke, ena poslanka pa ima pet otrok. Poslanec ima v povprečju več otrok kot poslanka (1,66 oziroma 1,58 otroka). Med poslanci in poslankami z otroki jih je 14 (šest poslank) odgovorilo, da so njihovi otroci od njih še odvisni, 10 (štiri poslanke) pa jih je odgovorilo, da so že samostojni.

Razveseljiva pa je ugotovitev, da je prepričanje o pomembnosti prisotnosti žensk v politiki vsaj med poslankami in poslanci dokaj razširjeno, saj vse poslanke in večina poslancev menijo, da bi morale biti v politiki več žensk. Zanimivo deljena pa so mnenja poslank in poslancev o potrebnosti posebnih ukrepov za večjo participacijo žensk v politiki: večina takšne ukrepe (kvote) podpira, nekateri se zavzemajo za bolj splošne družbene spremembe in niti ena poslanska skupina v celoti teh ukrepov ne podpira. Razbrati pa je tudi nerazumevanje sistema kvot, saj mnogi razumejo kvote kot siljenje v politiko. Kvote imajo pri anketiranih poslancih pogosto negativni prizvok; nekateri na primer odgovarjajo, da sicer podpirajo t. i. pozitivno diskriminacijo na volilnih listah, a le v primeru, če se ženske same odločijo za politiko, sicer so kvote po njihovem mnenju nesmiselne.

Med zakonodajnimi spremembami, ki bi vplivale na večjo prisotnost žensk v parlamentu, več poslank kot poslancev navaja spremembe ustave in kvote, spremembo volilne zakonodaje, finančno in siceršnje stimulacijo strank. Poslanci pa se najbolj zavzemajo za spremembe zakona o delovnih razmerjih in socialnih pravicah. S podpisi več kot dve tretjine poslank in poslancev ter v strokovni in parlamentarni javni razpravi podprti predlog ustavnih sprememb, ki bi legitimiziral spreminjanje zakonodaje in omogočil sprejemanje posebnih ukrepov za večjo prisotnost žensk v politiki, bo podprlo več kot dve tretjini poslank in poslancev (dve poslanki ne). Medtem ko bo konkretno zakonsko določbo, ki bi strankam nalagala uvedbo kvot za kandidatne liste na volitvah na državni in lokalni ravni, podprlo nekoliko manj – a še vedno več kot polovica vseh (med njimi več poslank kot poslancev).

Razlogi za podporo in proti njej se med poslankami in poslanci razlikujejo: poslanke uvedbe kvot ne bodo podprle, ker so proti zakonskim pritiskom, poslanci pa jim a priori nasprotujejo, ker je to v nasprotju z žensko naravo. Poslanke, ki bodo te določbe podprle, pa bodo to storile, ker drugače ne gre, ker je politika domena moških, poslanci pa, ker ni politične volje, da bi se to doseglo drugače ali ker

gre za odločitev stranke in je nujno za povečanje udeležbe žensk v politiki.

Po mnenju poslank so vsi dosedanji poskusi, da bi uzakonili kvote na državni ali lokalni ravni, propadli iz zelo konkretnih razlogov: ker stranke niso vzgojile dovolj izvoljivih oziroma nimajo dovolj afirmiranih žensk – hoteli so nasilno nekaj spremeniti; moški želijo ohraniti svoje položaje; ženske so se premalo pogajale z moškimi; moški se pri tem sklicujejo na tradicijo; premajhna politična povezanost žensk; neustrezna spolna struktura parlamenta; nenaklonjene splošne družbene razmere. Po mnenju poslancev pa prevladujejo bolj načelni razlogi, saj gre za prisilo, napačen koncept, parcialne rešitve in dejstvo, da za tem niso stale konsistentne politike strank.

ZAKLJUČEK IN PRIPOROČILA

V tej raziskavi smo prišli do nekaterih ugotovitev, ki so značilne za delovanje parlamenta kot najvišjega predstavniškega organa, ugotovili pa smo tudi, da se v zakonodajnem delu poslank in poslancev kažejo nekatere razlike po spolu.

1. Delo DZ se postopoma normalizira in konsolidira: iz mandata v mandat je manj izrednih sej, zasedanja pa potekajo precej bolj načrtovano (običajno zadnji teden v mesecu). V letu 2002 je bil sprejet novi poslovnik, ki je premestil teža dela na delo v odborih in komisijah (tudi teh je v zadnjem mandatu manj) ter natančno določil načine in oblike dela na sejah pa tudi odgovornost poslank in poslancev. Vse manj je tudi odsotnosti poslank in poslancev na sejah DZ. Zmanjšalo se je število zakonskih predlogov, ki jih obravnava DZ. V vsakem mandatu je več ponovno izvoljenih poslancev (žal to ne velja za poslanke).
2. Značilnosti prvih parlamentarnih mandatov (v vseh parlamentih držav vzhodne in srednje Evrope,⁶⁰ ne samo v Sloveniji) ni le veliko število izrednih sej,⁶¹ kar je dokaj razumljivo, saj so se spremembe sistema dogajale z veliko naglico), ampak tudi veliko število strank v parlamentu, razmeroma veliko število odborov in komisij ter nizka profesionalizacija poslank in poslancev.

---

⁶⁰Gl. še Agh in Illonszki (1996), Fink-Hafner in Haček (2000).

⁶¹Gl. npr. tudi Zajc (2000), Illonszki (1995).

3. V DZ so od prvih večstrankarskih volitev izrazito podprezentirani del prebivalstva ženske. Njihov delež v njem se od leta 1992 giblje med 7,8 in 13,3 odstotka. To je nizek delež ne samo glede na evropsko povprečje, ampak tudi glede na druge primerljive države, kot so na primer Hrvaška, ki ima 20,5 odstotka žensk v Saboru, Poljska z 20,2 odstotka, Bolgarija s 26,3 odstotka, Češka s 17 odstotki in Slovaška z 19,3 odstotka žensk v parlamentu.⁶² Ker pa je DZ najvišje zakonodajno telo v državi in sprejema odločitve, ki so pomembne za vse državljanke in državljane, ni nepomembno, kdo to počne v njihovem (našem) imenu in kako.
4. Pričakovanja, da bodo ženske lahko veliko prispevale k spremembam v politiki šele takrat, ko bodo presegle kritično mejo prisotnosti v parlamentu (Dahlerup, Norris, Grey, Lovenduski, Abzug in Kelber) običajno določeno vsaj s 30 odstotki, je naša raziskava potrdila. Število poslank v DZ se je od prejšnjih volitev nominalno sicer povečalo s sedem na 12, a je obenem ostalo na ravni leta 1992, ko jih je bilo ravno toliko. S tem seveda nočemo reči, da to nominalno povišanje ni pomembno, je pa – vse kaže tako – še vedno premajhno, da bi lahko doprineslo k večjim spremembam.
5. Nemoč žensk, da bi vnesle v parlamentarno delo velike spremembe oziroma da bi bistveno prispevale k spremembam politike, pa se ne kaže le v šibki številčni zastopanosti, ampak tudi v njihovi skromni zastopanosti v hierarhični strukturi parlamenta: tako še nismo imeli predsednice parlamenta, v zadnjih dveh mandatih pa le po eno podpredsednico; nobena poslanka še ni vodila poslanske skupine; v prejšnjem mandatu so ženske vodile le tri komisije in dva odbora, v tekočem mandatu pa kljub povečanju števila nobeni poslanki ni uspelo dobiti vodenja kakšnega odbora ali komisije (Komisija za politiko enakih možnosti je bila priključena k Odboru za notranjo politiko).

Naša kvalitativna analiza delovanja žensk v DZ pa nas je pripeljala še do nekaterih sklepov o značilnostih in načinih njihovega dela.

⁶²Gl. <<http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>> (29. junij 2003).

Ugotoviti je namreč mogoče, da ne obstajajo medstrankarska povezovanja parlamentark, da je zavezanost stranki ter njeni politiki in ideologiji pomemben (včasih tudi omejitven) dejavnik njihovega delovanja, ki vpliva tudi na njihove zakonodajne preference in končne odločitve. Poslanke se (še) niso povezale v lobi (vsaj formalno ne); samo polovica jih podpira posebno žensko povezovanje znotraj parlamenta; šibko je tudi njihovo povezovanje z ženskimi organizacijami in društvi.

Iz analize delovanja poslank pa lahko izpeljemo še nekatere povsem konkretne spodbudne ugotovitve:

1. Večja izkušnost poslank. Ponovne izvolitve v DZ so med poslanci pogoste, med poslankami pa redke; samo ena poslanka je v njem že tretji mandat, ena je bila nadomestna poslanka že v prejšnjem, vse ostale pa so novinke. Toda če bi o »neizkušnosti« poslank sklepali samo po tem, bi bila slika stanja nekoliko izkrivljena: po drugi strani so bile izvoljene poslanke, ki so si nabrale (politične in odločevalske) izkušnje kje drugje. Med poslankami tekočega mandata DZ so namreč ena nekdanja državna sekretarka, dve županji in ena načelnica upravne enote. Njihove politične izkušnje zagotovo niso zanemarljive. Celo več, morda je s tem povezana tudi ugotovitev v zvezi z njihovim zakonodajnim delom. Poslanke so namreč veliko bolj kot poslanci vlagale predloge v skupini z drugimi poslankami in poslanci, ne pa samostojno. Tako pripravljene predlogi zakonov so imeli večje možnosti za uspeh že v začetni fazi postopka in njihovi predlogi zakonov so bili v povprečju tudi uspešnejši od zakonskih predlogov, ki so jih vlagali poslanci.
2. Osredinjenje zakonodajnega dela na področja, pomembna za ženske. Če o prioritetah njihovega zakonodajnega dela sodimo po tem, članice katerih komisij in odborov so (šolstvo, zdravstvo, kultura) ter na katerih področjih postavljajo poslanska vprašanja (šolstvo, okolje in prostor, delo, družina in socialna politika) in vlagajo zakonske predloge (šolstvo, zdravstvo, delo, družina in socialne zadeve, okolje, notranje zadeve), potem lahko sklepamo, da je njihovo zakono-

dajno delo usmerjeno na tista poklicna področja, kjer ženske tudi sicer koncentrirajo svoje poklicno in družbeno delovanje. V zadnjem mandatnem obdobju so bili tudi sprejeti zakonski predlogi oziroma spremembe zakonov, ki bodo najverjetneje pomembno vplivali na življenje žensk. Omenimo le najpomembnejše: Zakon o delovnih razmerjih, Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju in seveda Zakon o enakih možnostih žensk in moških.

3. Naraščanje zavedanja o pomenu žensk v politiki. Za nadaljnji razvoj bolj uravnotežene zastopanosti spolov je razveseljivo prepričanje med poslankami, da je vprašanje, kdo zaseda parlamentarne sedeže, pomembno. Prav vse poslanke menijo, da bi morale biti v politiki več žensk. Njihova mnenja se razlikujejo le v načinih, kako v politiki doseči večjo zastopanost žensk: večina podpira konkretne posebne ukrepe (kvote), ki bi od strank zahtevali uvedbo kvot na kandidatnih listah za volitve v DZ, manjšina pa se zavzema za bolj splošne spremembe na področjih zdravstvene, socialne in zaposlovalne politike.

Vsi načini dela v parlamentu niso enako učinkoviti. V konkretnih okoliščinah so nekateri bolj, drugi manj sprejemljivi oziroma priporočljivi. Bolj učinkoviti oziroma priporočljivi bi lahko bili:

1. Timsko delo. V naših konkretnih razmerah poslanskega delovanja posamične – solistične akcije niso obrodile sadov. Videti je, da je načelo sodelovanja in timskega dela tisto, ki je bolj sprejemljivo, in kot kaže, tudi učinkovitejše (gl. Antić Gaber 2002).
2. Čezstrankarsko povezovanje poslank. Vsaj pri nekaterih »ideološko« neproblematičnih vprašanjih je povezovanje poslank čez strankarske meje lahko uspešen dejavnik pritiska na njihove strankarske kolege, seveda s predpostavko, da se delež žensk v parlamentu poveča.
3. Povezovanje poslank in poslancev iz različnih strank pri vlaganju zakonskih predlogov. Če uspešnost dela poslank in poslancev meri-

mo po uspešnosti njihovih zakonodajnih predlogov, lahko ugotovimo, da so bili uspešni tisti poslanci in poslanke, ki so jih vlagali v skupini iz ene ali več strank. To pomeni, da je moralo biti opravljenega veliko dela pri iskanju skupnih rešitev že pred vložitvijo predloga zakona v postopek. To je očitno formula za uspeh. Poslanci, ki so vlagali predloge zakonov posamično, so bili veliko manj uspešni.

4. Sodelovanje z nevladnimi, predvsem ženskimi organizacijami. Čeprav je sodelovanje poslank s civilnodružbenimi oziroma nevladnimi organizacijami že zdaj bolj pogosto kot sodelovanje poslancev, bi ga bilo treba še okrepiti, saj ima za dobro delovanje poslank velik pomen. Preskrbijo jih namreč lahko s pomembnimi »notranjimi« informacijami in rešitvami žgočega problema, ki ga dobro poznajo. Pri dobrem sodelovanju lahko predstavljajo tudi trdno volilno bazo, predvsem ženske organizacije pa lahko delujejo tudi kot skupine pritiska za uresničitev nekaterih pomembnih interesov žensk.
5. Poglobljeno strokovno delo pri pripravljanju predlogov. Strokovno delo se kaže kot čedalje bolj pomemben dejavnik uspešnosti delovanja poslank in poslancev. Njihovo delo namreč ni zahtevno samo v časovnem smislu (potratno), ampak tudi kot strokovno delo. Strinjamo se lahko, da poslanke in poslanci ne morejo vseh področij obvladati enako dobro, zato potrebujejo pomoč ustreznih strokovnih služb. Seveda pa morajo v svoje strokovno znanje in usposabljanje vlagati tudi sami.
6. Podpora lastne poslanske skupine. Podpora lastne poslanske skupine je zagotovo pomemben dejavnik uspešnosti dela poslank in poslancev. Prvi pogoj za to je intenzivna komunikacija med poslankami in poslanci. Marsikateri poslanec oziroma poslanka lahko ostane anonimen/anonimna vse do konca mandata. Če mu/ji ne uspe vzpostaviti komunikacije v poslanski skupini in pridobiti podpore za svoja stališča in predloge, bo imel/imela tudi manj možnosti za njihovo uveljavitev. »Soliranja« se doslej niso izkazala za uspešen dejavnik.

7. Znanje tujih jezikov. Videti je, da je poznavanje tujih jezikov čedalje bolj pomemben dejavnik uspešnosti dela poslank in poslancev, ne le zaradi skorajšnjega polnopravnega članstva v Evropski uniji, ampak tudi zaradi tega, kar smo zapisali zgoraj: njihovega strokovnega dela, spremljanja tuje strokovne literature, medijev, stikov s poslankami iz drugih držav ipd. Za poslanke so pomembni tudi stiki z mednarodnimi ženskimi organizacijami, zvezami, lobiji ipd.

Na koncu strnimo naše ugotovitve: tezi o kritični masi zastopanosti, ki šele omogoča distinktivno zastopanje interesov posameznih družbenih skupin – v našem primeru žensk – je mogoče pritrčiti, saj je sicer skromno povečanje deleža žensk s 7,8 na 13,3 odstotka v zadnjem mandatnem obdobju v delovanju slovenskih parlamentark vidno, ne omogoča pa še njihovega večjega in drugačnega angažiranja za ureničevanje interesov in potreb žensk v zakonodajnem delu. Naredili bi napako, če bi hkrati rekli, da so spremembe zanemarljive, saj je že skromno povečanje deleža žensk privedlo do tega, da je v njihovem delu mogoče zaznati globlje zavedanje o pomenu enakosti spolov in enaki zastopanosti moških in žensk v politiki.

LITERATURA

- Abzug, B. in M. Kelber. 1993. Povzeto po M. Antić Gaber, *Ženske v parlamentu* (Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče, 1998), 138.
- Agh, A. in G. Ilonszki, ur. 1996. *The Second Steps, Parliaments and Organized Interests*. Budapest: Hungarian Centre for Democracy Studies.
- Antić Gaber, M. 1996. Ženske v slovenskem parlamentu. V *Zbornik referatov Slovenski parlament – izkušnje in perspektive*, ur. M. Brezovšek, 231–250. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
- Antić Gaber, M. 1997. Ženske v slovenski politiki. V *Zbornik predavanj. 33. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, ur. A. Derganc, 207–223. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Antić Gaber, M. 1998. *Ženske v parlamentu*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Antić Gaber, M. 2002. Ženske v lokalni politiki. V *Udeležba občanov v lokalnem javnem življenju – Zbornik referatov*, ur. S. Vlačaj, 97–106. Ljubljana: Visoka Upravna šola, MNZ, Urad za lokalno samoupravo.
- Bernik, V. 1997. Vsebinska analiza delovanja žensk v Državnem zboru Republike Slovenije (1992–1996). Diplomaska naloga. Filozofska fakulteta.
- Brezovšek, M., ur. 1996. *Slovenski parlament – izkušnje in perspektive*. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
- Childs, S. 2002. Are Labour Women MPs 'Acting for' Women? *Parliamentary Affairs* 55 (1), 143–153.

- Dahlerup, D. 1988. From Small to Large Minority: Women in Scandinavian Politics. *Scandinavian Political Studies*, september.
- Dahlerup, D. 1998. Using quotas to increase women's political representation. V *Women in Parliament: Beyond Numbers*, ur. A. Karan, 91–108. International IDEA.
- Dahlerup, D. in E. Haavio-Mannila, ur. 1985. *Unfinished Democracy*. Oxford: Pergamon Press.
- Fink-Hafner, D. in M. Haček, ur. 2000. *Demokracijski prehodi I*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Fink-Hafner, D. in T. Boh, ur. 2002. *Parlamentarne volitve 2000*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Grey, S. 2002. Does Size Matter? Critical Mass and New Zealand's Women MPs. *Parliamentary Affairs* 55 (1): 19–29.
- Hoecker, B. 1987. *Women in the policy. A sociological study*. Opladen: Leske+Budrich.
- Hoecker, B. 1996. *Innerparteiliche Frauenförderung in Großbritannien und Deutschland*. Zeitschrift für Parlamentsfragen. Zv. 4: 642–657. Westdeutscher Verlag.
- Ilonszki, G. 1996. From Marginal to Rational Parliaments: a Central European Regional View. V *The Second Steps, Parliaments and Organized Interests*, ur. A. Agh in G. Ilonszki, 451–465. Budapest: Hungarian Centre for Democracy Studies.
- Matland, R. in K. Montgomery K. 2003. Recruiting Women to National Legislatures: A General Framework with Applications to Post-Communist Democracies. V *Women's Access to Political Power in PostCommunist Europe*, ur. R. Matland in K. Montgomery, 19–42. Oxford: Oxford University Press.
- Mill, J. S. 1960. *Considerations on Representative Government*. London: Oxford University Press.
- Mill, J. S. 1977. *Rationale of Representation*. Zbrana dela, Zv. XVIII. Toronto: Toronto University Press.
- Norris, P. 1996. Women Politicians: Transforming Westminster. *Parliamentary Affairs*, januar.

- Rebenstorf, H. 1992. Ženske v zveznem parlamentu – drugače kot moški? V *Politika kot poklic*, ur. F. Adam, 167–190. Ljubljana: Krt.
- Rener, T. 1986. Uveljavljanje žensk v delegatskem sistemu. V *Ženske in diskriminacija*, ur. M. Jogan, 114–129. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Ross, K. 2002. Women's Place in »Male« Space: Gender and Effect in Parliamentary Contexts. *Parliamentary Affairs* 55 (1), 189–201.
- Thomas, S. 1994. *How women legislate*. Oxford: University Press.
- Zajc, D. 2000. *Parlamentarno odločanje: (re)parlamentarizacija v Srednji in Vzhodni Evropi: funkcije novih parlamentov*. Ljubljana: FDV.
- Karam, A., G. Abu-Zayd in F. Ginwala. 1997. *Women in Parliament, Beyond Numbers*. Stockholm: International IDEA.

Viri

- Abzug, B. in M. Kelber. 1993. *Women and Government, New Ways to Political Power. A comparative study by Women USA Fund, Inc., of what American women and women in the Nordic and other nations are doing to increase their numbers and power in governments and policymaking*.
- Inter-Parliamentary Union – Inter Parliamantary Union Home Page. <<http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>> (29. junij 2003).
- Verbič, B. 2001. Državni zbor – Državni zbor Home page. <http://www.dz-rssi/aktualno/spremljanje_zakonodaje/poslovnik/poslovnik_osn.html> (17. marec 2003).
- Zapisniki in magnetogrami vseh rednih in izrednih sej Državnega zbora Republike Slovenije v mandatih 1996–2000 in 2000–2004. Ljubljana: Državni zbor.

